

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

PETRA PAŘÍZKOVÁ

II. ročník – prezenční studium

Diplomová práce

Ženské hrdinky v díle Henrika Ibsena

Olomouc 2014

Vedoucí práce: Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu.

V Olomouci dne .....

Podpis .....

Děkuji Mgr. Jaroslavu Valovi, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a připomínek. Děkuji také své rodině a přátelům za podporu po celou dobu studia.

Obsah

Úvod.....	5
1 Henrik Ibsen.....	6
1.1 Život.....	6
1.2 Cestování.....	8
1.3 Evropské divadlo 19. století.....	10
1.4 Dílo.....	12
1.4.1 Dramata.....	15
1.4.2 Básně.....	18
2 Heda Gablerová.....	19
2.1 Děj.....	20
2.2 Heda.....	22
3 Paní z námoří.....	28
3.1 Děj.....	28
3.2 Ellida.....	30
3.3 Boletta.....	37
4 Nora.....	40
4.1 Děj.....	41
4.2 Nora.....	44
5 Divoká kachna.....	51
5.1 Děj.....	51
5.2 Gina.....	53
5.3 Hedvika.....	56
6 Srovnání hrdinek a vlastní zhodnocení.....	59
Závěr.....	63
Použité zdroje.....	65
Anotace.....	67

Úvod

" Tvořit znamená vidět." (Henrik Ibsen)

Cílem této diplomové práce je popis a následné srovnání výrazných ženských hrdinek vybraných dramát Henrika Ibsena. K dosažení tohoto cíle je nutné podrobně prostudovat daná díla a zaměřit se na chování, motivy a vlastnosti ženských hrdinek, což se po pečlivém čtení podařilo. Toto téma jsem si vybrala, protože autora znám už z předcházejících studijních let a jeho tvorba mě od začátku zaujala. Knihy mají dějový spád a výborně se čtou, což můžeme přičíst k důvodům mého výběru.

První část této práce se zabývá osobou Henrika Ibsena. Popisuji zde jeho život od dětství až po dospělost, průběh jeho spisovatelské kariéry, jeho cesty po světě, které bezpochyby významně ovlivnily jeho dílo, které se skládá převážně z dramát, ale najdeme zde také zmínku o jeho básnických pokusech. V této části se také zabývám situací evropského divadla 19. století.

V dalších částech práce se věnuji vybraným knihám – *Heda Gablerová, Paní z námoří, Nora a Divoká kachna*. Úvod každé kapitoly je vždy věnován stručnému představení děje knihy, za kterým následuje charakteristika vybrané - většinou hlavní - ženské hrdinky. Vlastnosti jednotlivých hrdinek ukazují na krátkých ukázkách z dané knihy, které jsou vždy doplněné komentářem založeném na vlastním názoru a pocitu. Snažím se o vyzvednutí hlavních rysů hrdinek, kterých si čtenář všimne na první pohled, ale zařazuji také popis vlastností, které nejsou až tak nápadné.

Stěžejní kapitolu jsem věnovala srovnání popisovaných hrdinek, jejich vlastností a chování. Snažila jsem se poukázat na rozdíly a podobnosti mezi nimi a na to, proč jsou ony hrdinky tak významnými články Ibsenových knih. Do kapitoly jsem zařadila také vlastní zhodnocení jak knih, tak i jejich hrdinek, které je opět založeno na vlastní interpretaci a názorech, které se samozřejmě mohou lišit v závislosti na čtenáři.

Dle mého názoru můžeme o většině Ibsenových knih říct, že jsou zásadními počiny ve světě literatury i divadla, které ovlivnily mnoho budoucích autorů. Jeho hry se na prknech, která znamenají svět, hrají dodnes a těší se veliké oblibě publika. Jsem přesvědčena, že zaslouženě.

1 Henrik Ibsen

1.1 Život

Narodil se 20. března 1828 v malém (asi 3 tis. obyvatel, dnes asi 12 tis.) městečku *Skien* na jihu Norska v rodině, která patřila k nejzámožnějším ve městě. V roce 1830 přišla hospodářská krize, která měla za následek úpadek a bankrot většiny skienských obchodníků. Ibsenův otec, Knud Ibsen, byl jedním z mála, kteří tuto krizi přežili bez úhony a naopak z této situace vytěžili. Oženil se s Marií Cornelií Altenburgovou, dcerou německého velkoobchodníka. Ibsenův životopisec *Henrik Jaeger* popisuje oba jeho rodiče následovně: „*Otec byl naladěn do dur, matka do mol; on byl veselý, živý a společenský, ona byla povaha temná, mračná, vždy v sebe uzavřená.*“ (*Pallas, 1927, s. 10*)

Ibsen měl také o čtyři roky mladší sestru Hedviku, se kterou si velmi rozuměl a se vším se jí svěřoval. Měla velký vliv na něj i na jeho pozdější tvorbu. Hedvika byla velice věřící a podporovala v Ibsenovi zájem o náboženství. Už v dětství rád četl, především *Bibli*, také inklinoval k umění – hrál loutkové divadlo a učil se kreslit.

V duchu aristokratického života koupil Ibsenův otec v roce 1832 velký luxusní dům a vedl v něm veselý společenský život. Scházela se u nich městská smetánka, ale netrvalo to příliš dlouho. Tento bezstarostný bujarý život skončil, když byl Ibsenův dům prodán v dražbě, později se tak stalo i s jeho zbylým majetkem.

Po rodinném úpadku Ibsenův otec pracoval na různých úradech a snažil se najít lepší zaměstnání. To se mu však nepovedlo a začal hledat útěchu v alkoholu. Toto Henrika značně psychicky poznamenalo. Vyústilo to také v nutnost ukončit Henrikova studia a v jeho odchod do světa za prací. Jeho první zaměstnání našel ve vesničce Grimstad, kde nějaký čas pracoval jako lékárnický učeň. Toto zaměstnání však neměl rád, ve volném čase se věnoval především poezii a malbě. Do společnosti moc nechodil, hlavně proto, že jako lékárnickému učni mu společnost bohatých lidí byla uzavřená a také proto, že vlastně sám těmito lidmi pohrdal. Odtud také známá avantýra s lékárníkovou služkou, s níž zplodil nemanželského syna – téma, které se pak často objevuje v jeho knihách. Vznikla zde také některá z jeho raných děl, například *Catilina*, která byla později zničena. Po celou dobu zdejšího pobytu, a také pozdějšího pobytu v Kristianii (do 1877 název hlavního města Norska, pak Oslo), kam odešel roku 1855, Ibsen bojoval s chudobou. S rodiči se už v té době skoro nestýkal, nebyl s nimi v žádném kontaktu. Naprosto se sobě odcizili.

Zvrat v jeho životě představovalo až vydání jeho knihy *Brand*, které mu otevřelo dveře do velkého světa a v neposlední řadě také přineslo jisté finanční výhody. Po uvedení jeho hry *Mohyla (1850)* byl Ibsen pozván Olle Bullem, známým norským houslistou, do nově založeného norského divadla *Det Norske Theater* v Bergenu, kde pracoval jako kmenový dramatik, ale také režisér, kostýmní výtvarník a nápověda. Jeho plat činil asi 300 tolarů ročně a zavázal se také, že pro divadlo napíše každý rok jednu hru. Navíc mu bylo přiděleno stipendium, které mu umožnilo několik měsíců cestovat po Německu a Dánsku, poznávat tamější divadla. Navštívil tehdy například *Královské divadlo* v Kodani nebo *Zámecké divadlo* v Drážďanech. Během jeho několikaleté práce pro divadlo se mu podařilo vychovat nejednoho dobrého herce, a když po vypršení smlouvy s divadlem přišla doba jeho odchodu, byl z něho už hotový umělec.

V roce 1857 Ibsen odešel do Kristianie do *Kristiania Norske Theater*, kde pracoval jako režisér a umělecký ředitel. Odtud potom Ibsen přešel do jiného kristianského divadla, které mu ale pravidelně nevyplácelo mzdu, a tak byl nucen žít se nějaký čas žurnalistikou, aby vůbec mohl žít. Zvratem bylo jeho už druhé stipendium, díky kterému měl možnost vycestovat do Evropy – přes Berlín do Itálie, do Říma. Začal tvořit, vznikaly jeho básně a později světoznámá dramata.

Roku 1858 se oženil se Suzannah Thoresenovou, se kterou měl jediného syna Sigurda. Ibsen žil až do roku 1892 v Mnichově, ale zatoužil po domově, a tak se rozhodl znovu vycestovat. Většina Norů se těšila z jeho návratu, projevovali mu lásku, vděčnost a obdiv k jeho dílu, což také podpořilo jeho rozhodnutí zůstat ve své vlasti. Žil prostým životem starého člověka, nejraději byl v kruhu rodinném, v Kristianii byl stále populární.

Na jaře roku 1900 však Ibsen nečekaně prodělal mrtvici, která ho připravila o možnost psát. Ještě několik let žil, ale nebyl to plnohodnotný život, většinu času trávil doma se svou manželkou, též nemocnou, která mu byla oporou do posledních chvil. Ibsen zemřel 23. května 1906 v Kristianii. Jeho poslední slova prý byla: „*Min söde, kjäre, snille frue.*“ (Moje sladká, drahá, dobrá ženo). Tyto také dokazují, kdo byl pro Ibsena nejdůležitější osobou.

1.2 Cestování

Na svou první zahraniční cestu vyrazil Ibsen pravděpodobně v lednu 1864 a jejím cílem bylo poznat Itálii, Francii a Německo. Plánoval začít v Německu, prozkoumat Francii a nakonec zakotvit v Itálii. Plány ale změnil a podle všeho při svých cestách navštívil také tehdejší Rakousko-Uhersko. Nemůžeme si být jisti, že to je pravda, ale v jednom ze svých dopisů píše i o tom, že nějaký čas pobýval v Praze: „*Rozhodl jsem se tedy vydat se okamžitě do Itálie, a proto jsem po kratším pobytu v Praze, ve Vídni a v Terstu odjel do Benátek, kde jsem strávil přibližně šest týdnů.*“ (Stehlíková, 2006).

Jeho cesta se prý opravdu začala pořádně odehrávat až příjezdem do Itálie. Podrobně popisoval, kde všude byl, která muzea a galerie navštívil a také s kým se setkal. Po několikaměsíčním cestování Ibsen konečně přijel do Říma, kde měl pobývat až do jara roku 1868. Začal tam studovat italštinu, zajímal se o tamní kulturu, archeologii, literaturu. Po vypršení jeho stipendia se rozhodl, že v Itálii zůstane. Tehdy ho také měli navštívit manželka se synem. Ze zahraničí sledoval politické poměry v jeho vlasti a ujišťoval se tak, že jeho dobrovolný exil, jak bývá jeho dlouholetý pobyt v zahraničí nazýván, byl tou správnou volbou. Psal o tom v jednom ze svých dopisů příteli Björnsonovi: „*Politické okolnosti ve vlasti mne velmi zarmoutily a ztrpčily mi mnohý požitek. Lži a sny – to bylo tedy všechno. Na mne budou ovšem události posledních dní mít velký vliv. Musíme udělat přes staré dějiny naše škrt; neboť dnešní Norové nemají patrně nic více co dělat se svojí minulostí, nežli řečtí piráti s pokolením, které plulo do Troje a bylo bohy chráněno.*“ (Pallas, 1927, s. 60)

V dalším dopise své švagrové Marii Thoresenové se vyjadřuje následovně: „*Tam žítí nehodí se pro spisovatele, leda že by dovedl všechny strany chladně odmítnout a zaujmouti pro sebe vlastní stanovisko. Co mne se týče, jsem rád a šťasten, že mohu zůstatí vzdálen těmto zlořádům úskoků a intrik, které nám nahoře vládnou a jsou vždy neodlučitelny od malých a malicherných poměrů.*“ (Pallas, 1927, s. 62)

Další jeho zahraniční cesta, tentokrát mimo Evropu, vedla do Afriky, kde se zúčastnil slavnostního otevření Suezského průplavu v roce 1869. Obdržel také pozvání od egyptského vícekrále a plavil se tak tři týdny po Nilu až k hranicím Núbie. Na této cestě napsal krátkou cestopisnou črtu, které měla později vyjít v časopise *Morgenbladet*, ale bohužel se tak nestalo, protože ji Ibsen nedokončil. (Stehlíková, 2006)

V roce 1869 také navštívil sever – Stockholm a Kodaň, kde byl velmi vřele uvítán. Do Norska však nejel. Při divadelním představení ve švédském divadle se mu dostalo vyznamenání od krále Karla XV., kdy mu v loži udělil Vasův řád, což je nejvyšší vyznamenání, jaké je možné ve Švédsku dostat.

V roce 1874 se vydal na kratší pobyt do Norska, kde ho uvítali se všemi náležitostmi. Uplynulá léta Ibsen hodnotí následovně: *„Mnoho z toho, o čem jsem před dvaceti lety snil, se splnilo, třeba ne právě tak nebo tak rychle, jak jsem doufal. Dnes však myslím, že to snad bylo lépe pro mne; nepřál bych si, aby něco z toho, co mezi tím leží, bylo zůstalo bez pokusu. A zírám-li zpět na prožité jako na celek, tož tak činím s díkem za vše a díkem všem.“* (Pallas, 1927, s. 72)

Co se týče Německa, usadil se v Drážďanech, kde pobýval až do roku 1875. Bydlel tam s celou svojí rodinou, nějakou dobu také se sestrou jeho manželky, která měla později taktéž velký vliv na jeho tvorbu, byla mu dokonce předlohou pro několik jeho dramatických postav. Od roku 1875 přesídlil do Mnichova, který se mu stal novým domovem a zároveň zde jeho umělecký vývoj dosáhl jakéhosi vrcholu. Z Mnichova podnikl ještě několik delších cest. Znovu navštívil Švédsko v roce 1877, kde mu při příležitosti oslav 400 letého výročí univerzity v Upsale byl odevzdán diplom čestného doktora této vysoké školy. O rok později odjel do Říma, kde byl jeho syn zapsán na univerzitě. Na podzim roku 1879 se vrátil zpátky do Mnichov, ale příštího roku už se opět ocitl v Římě, kde tentokrát zůstal delší dobu.

Z Říma se vrátil zpět do Mnichova, kde zůstal bydlet do svých 60 let. Tehdy zatoužil vrátit se zpátky do své vlasti po dlouhých dvaceti sedmi letech. V roce 1898 slavil Ibsen své sedmdesáté narozeniny. Ten den byl norským národním svátkem a slavil se také v celé Evropě. Říká se, že Ibsen zemřel nepochopen a je na budoucích generacích, aby se k jeho odkazu vrátily a snažily se z něj těžit.

1.3 Evropské divadlo 19. století

Jak už bylo zmíněno, Henrik Ibsen je považován za otce moderního dramatu a jeho hry se v divadlech po celém světě hrají dodnes. Proslul retrospektivní metodou, rodinným dramatem, realismem a symbolismem. Situace v divadelním průmyslu ve druhé polovině 19. století byla ovlivněna řadou změn, se kterými se západní Evropa musela potýkat po revolučním roce 1848. V umění převládá realismus, který se začal uplatňovat jako protipól romantického hnutí. Na okraji realismu stál naturalismus, jehož hlavním evropským představitelem v literatuře i divadle byl Émile Zola.

V evropském divadle té doby hrál taktéž významnou roli realismus a naturalismus. Významnými divadelními počiny byla Zolova naturalistická díla nebo například Hauptmanova hra *Před slunce východem* nebo Tolstého *Vláda tmy*, která ve své době také slavila velký úspěch.

Divadlo – hlavně francouzské - se tehdy začalo zařizovat podle nových literárních proudů. Známostou umělkyní té doby byla například Sara Bernhardtová. Z dalších osobností, které významně ovlivnily vývoj divadla v 19. století, můžeme jmenovat například Benoita Konstantina Coquelina nebo divadelníka Andrého Leonarda Antoina, oba Francouzi. André Antoine byl navíc průkopníkem tzv. *Theatre Libre* (Svobodné divadlo), které se mělo podobat a co nejvíce přibližovat skutečný život. V tomto divadle byly uvedeny také dvě Ibsenovy hry – *Přízraky* a *Divoká kachna*. Nesmíme zapomenout také na Alexandra Dumase, syna slavného spisovatele, který zdramatizoval svůj román *Dáma s kaméliemi*, kde hlavní roli hrála již zmíněná Sara Bernhardtová.

Až do války se v divadle dávalo přednost jakési konzervativnosti a již zmíněné nové literární proudy se ujímaly vcelku pomalu, většinou díky ochotnickým a avantgardním divadlům, která tehdy působila. Nebyla to ale jen Francie, která se mohla v té době pyšnit významnými herci a herečkami – za Anglii můžeme jmenovat například Herberta Beerbohma-Tree a jeho dlouholetou partnerku, slavnou herečku Helenu Alici Terryovou, za Německo například Josefa Kainze.

Německo také nezůstalo pozadu a ve stejné době, kdy se ve Francii rozvíjelo Svobodné divadlo, vzniklo v Berlíně tzv. *Freie Bühne*, jež založil Otto Brahm, a první hrou předvedenou na jeho prknech byly znovu Ibsenovy *Přízraky*. Toto divadlo dávalo přednost

hrám zakázaným cenzurou. Asi nejvýznamnější postavou tohoto divadla byl Gerhart Hauptmann.

Mezi důležité mezníky ve světě divadla můžeme řadit tzv. *Meningenské*, kteří kladli velký důraz na režiséra jakožto důležitý článek celého procesu, který dokáže skloubit všechny inscenační prvky v jeden celek. Za prvního režiséra je považován vévoda Jiří II, který se angažoval ve všem, co souviselo s inscenací. Meningenští působili v mnoha zemích, kde sehráli neskutečný počet představení a byli za to po celé Evropě patřičně uznáváni. Henrik Ibsen byl průkopníkem z kruhu dramatického písemnictví, který dal publiku na vědomí, že nastává nová éra divadelní práce. (Brocket, 1999)

V Anglii se nová éra divadla začala rýsovat v devadesátých letech zásluhou Jonese a Pinera, kteří fungovali podobně, jako Antoine a Dumas ve francouzském divadle. Oba napsali mnoho úspěšných her. V té době také William Archer a další překladatelé začali překládat Ibsenovy hry, takže byla většina z nich brzo přístupná v angličtině. Od roku 1889 začaly v jeho hrách vystupovat dvě známé herečky – Janet Achurchová – *Nora* - a Elizabeth Robinsová – *Opory společnosti*. Vzniklo tzv. *Independent Theatre*, založené J. T. Greinem, jehož vzorem bylo *Theatre Libre* a *Freie Bühne*. Možná už se nikdo nepodiví nad tím, že činnost zahájilo Ibsenovými *Přízraky*. V souvislosti s anglickým divadlem 19. století nesmíme zapomenout zmínit významného dramatika G. B. Shawa a jedny z jeho nejznámějších děl – *Pygmalion* nebo *Dům zlomených srdcí*.

Rusko se také dočkalo nezávislého divadla a to v roce 1898, kdy Konstantin Sergejevič Stanislavskij a Vladimir Ivanovič Němirovič-Dančenko založili *Moskevské umělecké divadlo*. Hrály se zde především Čechovovy hry – například *Racek*, *Tři sestry* nebo *Višňový sad*.

Jak můžeme vidět, po celé Evropě probíhaly snahy revitalizovat divadlo a uvést nové principy a postupy. Také v českém prostředí byl uskutečněn pokus o tzv. *nezávislé divadlo* zásluhou Arnošta Procházky, ale nebyl moc úspěšný. Ibsenovy hry se objevovaly na jevištích mnoha divadel v mnoha zemích, což opět svědčí o tom, jak propracované jeho hry byly a jakým byl on sám spisovatelem.

1.4 Dílo

Ibsenova tvorba se dočkala světového ohlasu. Svým dílem zásadně ovlivnil vývoj světového dramatu a po Williamu Shakespearovi se řadí mezi nejhranější světové dramatiky. Psal romantická dramata ve verších, stejně tak jako společenská dramata a hry psané v próze ovlivněné expresionismem a symbolismem. Ve svém díle vystupuje Ibsen jako mluvčí a zároveň také kritik současné společnosti. „*Básník nejen přemýšlel, usuzoval, luštil problémy, které dobu zaměstnávaly, ale strhující velikost jeho spočívá v tom, že dovedl domyslet všechno až do konce; sestoupil neohroženě až do nejhlubších tajů duše, do sfér závrat' vyvolávajících, hrůzu budících.*“ (Pallas, 1927, s. 86)

Velice ho poznamenalo dění v Evropě, zvláště revoluční rok 1848, který se později promítl do mnoha jeho básní. Svoji úlohu básníka viděl následovně: „*Chce demonstrovati ve svém díle to, co tvoří ideovou a mravní náplň doby, zachytiti ve vývoji lidstva přechodné stadium, které jest mu právě prodělati; z pochopení toho, z jasného zpodobení a spojení se snahami a ideály minulosti vyvoditi etiku zítřka, o jejíž urychlení jest básníku se snažiti.*“ (Pallas, 1927, s. 86 – 87)

Následně se pak začal také zabývat individuálním štěstím člověka. V řadě svých dramát poukazoval na to, jak je společnost na scestí, jak se člověk může snadno dostat na špatnou a falešnou cestu a současně se zabývá tím, jaké síly vedou člověka k takovému chování. Zdůrazňoval problematiku lidského svědomí a nabádal k přemýšlení o něm.

Jedním ze společných témat Ibsenových knih je také boj mezi lidskou vůlí a vnějšími silami, které se jí snaží ovládat a určovat. Těmito vnějšími silami se myslí například prostředí, zvyky, ale také osud. Ibsen se tak zásadně stavěl proti všemu, co nějakým způsobem omezovalo individualitu člověka – bojoval proti autoritám a jako největší autoritu viděl samozřejmě společnost.

Tvrdil, že přesvědčení člověka určuje jeho činy. Člověk si sám v sobě vytvoří svoje vlastní zákony, kterými se řídí bez ohledu na zákony veřejné. Z toho plyne, že dalším typickým znakem Ibsenovy tvorby je poukázat na „*rozpor mezi všeobecně platnou morálkou a individuálním životem člověkovým*“ (Pallas, 1927, s. 90)

Metodu Ibsenova psaní můžeme označit jako analytickou. Nejprve čtenáři předloží jakýsi neurčitý celek, který postupně získává detaily, pak proniká za tyto detaily až kamsi do tajemna, symbolů. (Pallas, 1927)

Důležitým prvkem jeho dramatu je také retrospektiva. V průběhu dramatu se často vracíme do minulosti, poznáváme příčiny a problémy.

Obecně můžeme každé jeho drama rozdělit do tří pomyslných stádií. První obsahuje seznámení se s postavami a jakýsi náznak toho, že v minulosti se odehrálo něco důležitého pro přítomnost. Tato minulost se odhaluje ve druhém stadiu, které bývá většinou nejrozsáhlejší. Třetí stadium potom spočívá v popisu a vykonání důsledků vzniklých ze stadia druhého – tedy z odhalení.

Zevní děj dramatu bývá velmi jednoduchý, poznáváme zde jen hlavní linie, všechno, co není bezpodmínečně nutné, je vynecháno. Děj se odehrává v nitru postav, kterých je sice málo, ale každá má v příběhu svoje místo a bez ní by bylo drama neúplné.

Hovory mezi postavami taktéž neobsahují žádná zbytečná slova ani informace, omezují se pouze na to, co potřebuje být řečeno. Z těchto hovorů se čtenář dovídá o vzájemných vztazích mezi postavami, které bývají většinou komplikované. Jednotlivé postavy jsou individui, každá má svůj postoj, svou logiku, a vzájemně tedy na sebe narážejí.

Můžeme vlastně říct, že Ibsen jakýmsi způsobem přetvořil realistické drama, jak bylo dosud známé. Představoval zásadně jen to, co se v životě děje a tak, jak se to děje. (Pallas, 1927) Předvádí prostě život takový, jaký je. Všechno je založeno na skutečnosti a na snaze vykreslit běžnou realitu. Vyhýbá se monologům a náhodě. Dbá na to, aby měl čtenář či divák možnost utvořit si své vlastní závěry z toho, co čte nebo vidí. Co se týče postav, každá se musí vyjadřovat úměrně svému vzdělání a povaze.

Dialogy se pohybují v mezích běžného denního hovoru a jsou považovány za nejsilnější stránku Ibsenových dramatu. Říká se, že informace vyčtená mezi řádky Ibsenových dialogů je často mnohem cennější a zajímavější než informace uložená v samotných jeho slovech. (Pallas, 1927)

V jeho díle se objevují i naturalistické prvky, z nichž nejčastější je problém dědičnosti, která jde ruku v ruce s jejími příznaky – psychopatické stavy, šílenství aj. Ibsen tyto nemoci znal, měl je nastudované, ale byly pro něj pouze prostředkem dramatickým, proto není jisté, že jsou psychiatricky správně vykresleny, což mu bylo často vytýkáno, ale pro něj to bylo vedlejší.

V rané fázi jeho spisovatelského vývoje svá díla adresoval hlavně vlasti a tamějším poměrům, druhá polovina jeho díla je spíše všeobecná. Přechod mezi těmito dvěma fázemi byl postupný, ze začátku možná dokonce nevědomý.

1.4.1 Dramata

„Ibsen razil dramatu nové dráhy, dal mu nové posvěcení umělecké tím, že je učinil veřejnou tribunou propagace mravních a uměleckých ideí, směřujících k výchově lidstva, k odstranění zakořeněných předsudků a naznačení cesty k přirozenému, čistému životu.“
(Pallas, 1948, s. 34)

Stěžejním žánrem celé Ibsenovy tvorby jsou dramata. Napsal jich celkem 26. Prvním z nich je drama *Catilina*, které napsal za svých učňovských dob v Grimstadu a zřejmě se inspiroval hlavně Shakespearem - stejně tak jako v částečně veršované komedii s názvem *Svatojánská noc*.

K jeho dalším pohádkovým hrám patří *Slavnost na Solhaugu*, jejíž motivy jsou na rozdíl od *Svatojánské noci* čistě norské. Používá zde střídavě verš i prózu. Podobná je i další pohádková hra *Olaf Liljekrans*, jejíž motiv je kombinací dvou lidových příběhů.

Drama s názvem *Mohyla* našlo předlohu u dánského dramatika Oehlenschlägera. Je to příběh Vikingského krále Gandalfa, který se vydá na ostrov blízko Sicílie pomstít utrpení svého otce Roderika. Člověk, o kterém si myslel, že je za všechno zodpovědný, odvrátí Gandalfa od touhy vykonat pomstu a vychová z něj křesťansky smýšlejícího člověka.

Paní Inger na Östrotě je hrou z roku 1855 a zobrazuje národní odbojové tradice, lidové hnutí a povstání v roce 1525. Tuto hru napsal v Bergenu a je vidět, že byl velmi silně ovlivněn norským národním hnutím. Další hra také čerpá z historie, přesněji z historických sag, a nese název *Bojovníci na Helgelandě*. Je to první hra, ve které se objevují Ibsenovy typické postavy žen – Hjördis, hlavní hrdinka, je předobrazem všech ženských hrdinek Ibsenových největších dramát. V této hře proti ní postavil postavu Dagny – ženy Sigurda. Hjördis ze žárlivosti vyprovokuje spor mezi svým manželem a Sigurdem, ale ten je zavražděn dříve, než dojde k souboji, protože s ním chce žít posmrtný život. Tragika jejího osudu vrcholí v momentě, když jí umírající Sigurd oznámí, že je křesťan a že tak nemají šanci se spolu v pohanské Valhalle setkat.

K saze se Ibsen vrací znovu v *Nápadnících trůnu*, historické hře z norského středověku psané ve verších. Je to zároveň poslední hra napsaná a vydaná v Norsku, než Ibsen odjel na cesty po Evropě. S romantickou minulostí se definitivně rozloučil dvěma hrami – *Komedie lásky* a *Spolek mladých*. V těchto dramatech se již zabývá současností a vyjadřuje se také k současnému politickému životu, kritizuje mladý norský život. (Kejzlar, 1956)

V Itálii roku 1866 vznikla úspěšná dramatická báseň *Brand*. Je to příběh fanatického kněze, který své víře obětuje všechno, včetně svých blízkých. Nakonec sám přichází o život.

O rok později Ibsen napsal pravděpodobně své nejlepší dílo *Peer Gynt*. Je to jakýsi protipól *Brandy*. Ten byl individualitou ženoucí se za velkými cíli, *Peer Gynt* byl individualitou ženoucí se za velkými cíli nemožnými, za větrnými zámky, byl to snílek. (Kejzlar, 1956) *Peer Gynta* našel Ibsen v norských lidových pohádkách – můžeme ho také přirovnat k našemu Hloupému Honzovi, který se i přes všechny svoje statečné činy také nikdy nestal králem. Oba toužili něčím být, něčeho dosáhnout, ale ani jeden v sobě nenašel „dost síly dílo nejen dokončit, ale vůbec začít“ (Kejzlar, 1956, s. 28). *Peer Gynt* se s *Brandem* rozchází ve svých osobních názorech, ale přece jsou si svým způsobem blízcí.

Peer Gynt je kritikou norské národní povahy, která je podle Ibsena založena na dokonalé lži – obelhává jak společnost, tak sám sebe. *Peer Gynt* byl lhář. O tomto se můžeme přesvědčit v krátké ukázce, kdy hrdina svoji matku Aase přesvědčuje, že jezdil na sobu, ta mu však nevěří:

„Aase:	<i>Gudbrand Glesne, ten to byl!</i>
<i>Zatracený kluku, lháři –</i>	<i>Na věž vyvedla zas matku</i>
<i>vždyť je to zas lež jak věž!</i>	<i>tvoje drzost lhavá, smělá –</i>
<i>Peer:</i>	<i>Peere, Peere, to se dělá?!</i>
<i>Jednomu co přihodí se,</i>	<i>Peer:</i>
<i>druhý může zažít též!</i>	<i>Kdyby mi to jiný řek,</i>
<i>Aase:</i>	<i>všechna žebra bych mu zlámal ...“</i>
<i>Může – tys však vyzdobil jenom</i>	<i>(Kejzlar, 1956, s. 28 – 29)</i>
<i>starou povídačku -</i>	

Pro svoji povahu nemá ani štěstí v lásce. Dívka, která ho milovala, ho opustila a vdala se za jiného. Peer při jejich svatbě ztropil skandál, uprchl s nevěstou a kdesi v horách ji opustil.

Poslední hrou s historickým námětem je *Císař Galilejský*. Při psaní tohoto dramatu pravděpodobně působil na Ibsena jeho pobyt v Římě, i když hra byla napsaná už v Německu. Tato hra se zabývá filozofií společenského vývoje.

Éru společenských dramát odstartovaly *Opory společnosti* (1877), kde kritizoval měšťáckou morálku. „*Celým dílem proniká duch větrání – větrání zatuchlého a společensky se rozkládajícího života – velké otevírání oken svěžímu a čistému vzduchu, nutnému k ozdravení společnosti...*“ (Kejzlar, 1956, s. 38)

Pohoršující hrou jsou *Přízraky* (1881), které se nevyhýbají společenským tabu, jako jsou pohlavní nemoci, eutanázie nebo incest. Poslední fáze jeho tvorby zahrnuje hry jako *Nepřítel lidu* (1882), *Stavitel Solness* (1892), *Malý Eyolf* (1894), *John Gabriel Borkman* (1896) a *Když z mrtvých procítáme*, což byla Ibsenova umělecká závěť, která vyšla v roce 1899.

Jak už bylo zmíněno výše, Ibsenova tvorba přispěla k rozvoji realistického dramatu, rozvinul analytickou metodu, kdy se čtenář či divák dozvídá o minulosti postav postupně, z jejich dialogů. Ibsen neodmyslitelně zasáhl do rozvoje světového dramatu 19. století, nepochybně také ovlivnil mnoho významných evropských dramatiků, například Čechova či Hauptmana. (Ševčíková, 1978)

Jeho dílo sehrálo významnou roli i ve vývoji českého divadla. Prvním, kdo Ibsenovy hry interpretoval, bylo *Švandovo smíchovské divadlo* a teprve na konci 19. století se Ibsen dostal i do *Národního divadla*. Jeho hry slavily velký úspěch zejména za doby režiséra Jaroslava Kvapila, ale některé z nich se hrají dodnes.

Dalším jeho významným dramatem – *Nora*, *Heda Gablerová*, *Paní z námoří* a *Divoká kachna* – se budeme podrobně věnovat v dalších kapitolách.

1.4.2 Básně

Nejen, že Ibsen byl vynikajícím dramatikem, byl také skvělým básníkem, i když básně tvoří podstatně menší část jeho tvorby. Už za svých učňovských let psal jinošské básně, které se ale nedochovaly a byly zničeny. Do básní se promítalo jeho nesnadné mládí. Jelikož dobře znal chudobu, měl talent líčit tragické situace, které ho zbavily jeho lehkosti, duševní vyrovnanosti a volnosti.

Jeho první básní je *Resignace (1847)*, která představovala předtuchu jeho následujícího života. V podobném duchu se pak nesly básně *Jízda po moři za svitu měsíce*, *Ples mrtvých nebo Večerní pouť lesem*. Když si začal uvědomovat vážnost svého poslání, napsal báseň *V zoufalství a naději*. Další básně se vyznačovaly motivem bolesti ze ztraceného dětství a nesly názvy *Na podzim* nebo *Jarní vzpomínky*. Jedinou Ibsenovou humornou básní byl *Prázdný byt*, kdy vtipně srovnával jeho srdce s bytem k pronajmutí.

Jak už bylo zmíněno výše, ve velké míře na něj zapůsobil revoluční rok 1848, který se promítá i v jeho básních. Například *Na Uhry*, ve které truchlí nad přemoženým národem, který vedl boj za svoji svobodu. *Probud'te se, Skandinavci!* je jakousi výzvou k oběma národům, aby přišly na pomoc sousednímu Dánsku během okupace Německem. Existují také básnické sbírky *Bratr v nouzi*, *Básně* a *Balónový dopis*.

2 Heda Gablerová

Heda Gablerová je jedním z nejznámějších a nejoblíbenějších Ibsenových dramát. Je to hra o čtyřech dějstvích, která se odehrává v jednom pokoji během dvou dnů.

Vyšla roku 1890 v jednom kodaňském nakladatelství. Hra byla uvedena zanedlouho po knižním vydání. V divadle v Kristianii se hrála už v lednu roku 1891, na scéně v Mnichově se objevila o několik dní později. Následoval také Berlín a Švédsko. Podle původního Ibsenova plánu se hra měla jmenovat pouze Heda, ale nakonec se rozhodl přidat také příjmení, zřejmě proto, aby zdůraznil fakt, že Heda je dcerou váženého generála z vyšší společnosti, tudíž je ženou z vyšší společnosti, a až v další řadě je ženou Jørgena Tesmana. (Fekar, 2000)

Na české scéně se *Heda Gablerová* objevila v roce 1911 zásluhou Jaroslava Kvapila, který ji i sám přeložil. Hra byla uvedena v rámci tzv. *ibsenovské řady*, kterou Kvapil začal v roce 1909 uvedením hry *Strašidla*, a která pokračovala až do roku 1913. Na jevišti Národního divadla se *Heda Gablerová* objevila celkem dvanáctkrát.

2.1 Děj

Hlavní postavou je Heda, dcera generála Gablera, která se právě vrací ze svatební cesty se svým manželem Jørgenem Tesmanem, který se zabývá historií a počítá s tím, že mu bude nabídnuto místo profesora na univerzitě. Po návratu do jejich nového domu novomanžele navštíví tetička Julle, která Tesmana v podstatě vychovala, dosud ho finančně podporuje a mají spolu velmi vřelý vztah. Zajímá se o jejich svatební cestu, o Tesmanovu práci, o Hedu, která k tetičce není vůbec přívětivá. Na návštěvu po chvíli přichází Thea Elvestedová, bývalá spolužačka Hedy, která má starost o svého přítele Ejlertha Løvborga, který se právě vrátil do města. Løvborg je také starý přítel Tesmana zabývající se historií, který ale propadl bohémskému životu, a tak se musel z kulturního života na nějaký čas stáhnout. K přítomným se přidává také rodinný přítel Brack, který přináší novinky z města, kde se povídá, že Løvborg píše nové dílo a může se také ucházet o stejné místo na univerzitě, na které si dělá nároky Tesman.

Thea se bojí, že se Løvborg po návratu do města vrátí ke svému starému způsobu života, kdy až příliš holdoval alkoholu a lehkým děvčám. Proto prosí Tesmanovi o pomoc, protože jsou jediní, které Løvborg ve městě zná. Tesman tedy okamžitě píše svému starému příteli dopis. Heda s Theou mezitím vedou velice intimní rozhovor, z kterého vyplývá, že Thea je do Løvborga zamilovaná a do města ho přijela hledat bez vědomí svého manžela. O několik hodin později Løvborg přichází na návštěvu do Tesmanova domu. V Hedě okamžitě poznává dívku, kterou před lety miloval, ale která dala přednost vidině přepychového života před jeho láskou. Když se ocitnou o samotě, vrací se do minulosti.

Když se do domu vrátí Thea, která o jejich minulosti nic netuší, Heda se snaží vyvolat mezi nimi rozpor tím, že zmíní Theinu nedůvěru v to, že Løvborg nezačne znovu pít. Ten je zklamán její nedůvěrou a vyráží společně s Tesmanem na sedánek k Brackovi. Ještě předtím slibuje Thee, že se pro ni za pár hodin vrátí a doprovodí ji domů, to se však nestane. Tesman se domů vrací nad ránem a svěřuje se Hedě, že má u sebe Løvborgův rukopis, který ztratil v opilosti po cestě od Bracka. Tesman plánuje rukopis vrátit jeho majiteli, ale je zdržen starostí o svou umírající tetu Rinu. Do domu přichází rozčilený Løvborg a oznamuje Thee, že v opilosti a rozčilenosti roztrhal svůj rukopis. Ta je šokovaná a odchází. Hedě se pak svěří, že ho ztratil, ta mu ale nehodlá říct, že ona ho má u sebe.

Místo toho mu nabídne jednu ze svých pistolí s tím, že jeho jediný odvážný čin, který v životě vykoná, bude vlastní sebevražda. Po jeho odchodu rukopis hází do krbu.

Po chvíli se vrací Thea Elvstedová a oznamuje všem přítomným, že Løvborg je v nemocnici. Tuto informaci potvrzuje také příchozí Brack, který ji vak doplňuje o zásadní fakt – Løvborg je mrtev. Tesman a Thea okamžitě sedají ke stolu, aby se z poznámek, které Thea během Løvborgova psaní nashromáždila, pokusili dát jeho dílo znovu dohromady a očistili tak posmrtně jeho jméno.

Brack mezitím oznamuje Heddě, že Løvborg nespáchal sebevraždu, ale zemřel nešťastnou náhodou výstřelem z pistole, o které Brack ví, že je Hedina. Ta je smutná z toho, že se nedočkala onoho hrdinského činu od Løvborga a navíc musí přislíbit Brackovi, který má o ni evidentní zájem, oddanost a poslušnost, jinak jí hrozí skandál kvůli oné pistoli.

Vyčerpaná a zklamaná Heda pod tíhou všech okolností páchá sebevraždu – zastřelí se pistolí krátce potom, co si zahraje pár tónů na piano.

„ /Je slyšet výstřel. Tesman, paní Elvstedová a Brack vyskočí/

Tesman: Zase si tam hraj s těmi pistolemi!

/Rozhrne záclony a běží dozadu. Paní Elvstedová rovněž.

Hedda leží natažena na pohovce, mrtvá. Zmatek a křik. Zprava přijde poděšeně Berta./

/Křičí na Bracka/ Střelila se! Střelila se! Střelila se do spánku! Považte!

Asesor Brack: /skoro omdlévá v lenošce/ Ale pro smilování boží, - to se přece nedělá!“

(s. 114)

2.2 Heda

Heda Gablerová je 29 letá žena jemných rysů, bledé pleti, má ocelově šedé oči a ne příliš husté hnědé vlasy. Jak se později dovídáme, Tesmana si vzala hlavně proto, aby si udržela svůj životní standard a nemusela opouštět společenskou smetánku. Během celého děje knihy nám autor nabízí vodítka, že Heda čeká s Tesmanem dítě. Toto však v knize není nikdy konkrétně řečeno a je jasné, že o tom nikdo nic neví.

Z počátečního dialogu mezi Tesmanem a jeho tetou Julle si čtenář může odvodit, že je to žena velice krásná, chytrá a potrpí si na drahé a luxusní věci. Z tetiných obav, jak se asi bude nové manželce svého synovce líbit, můžeme také usuzovat na jistou nadřazenost Hedy, která pravděpodobně plyne ze společenského postavení jejího otce – váženého generála Gablera. Z jejího vystupování na začátku knihy číší jakési snobství – například když opovrhne kloboukem tety Julle, která si ho koupila, aby na Hedu udělala dojem. Zpočátku však nevěděla, že je klobouk tetin – jakmile se to dověděla, úplně obrátila a pochválila jí ho, což může čtenáři připadat pokrytecké. Pravděpodobně si neuvědomovala, že svým chováním může druhé urazit. Hned na začátku zde čtenář také pociťuje naprostý nezáměr Hedy o city jejího manžela, například když jde o jeho oblíbené pantofle, které mu teta Julle přinesla:

„Tesman: Moje staré trepky! Pantofle!

Heda: Ach tak. Vzpomínám si, žes o nich po cestě často mluvil.

Tesman: Ano, tolik mi scházely. /Jde k ní/ Jen se na ně podívej, Heddo!

Heda: /jde ke kamnům/ Promiň, ale to mě skutečně nezajímá.“ (s. 14)

Tuto situaci můžeme na jednu stranu vyhodnotit jako vtipnou, když vezmeme v úvahu, že studovaný a sofistický muž dělá takové pozdvižení kvůli obyčejným pantoflům, podíváme-li se však na ni z druhé stránky, může nás Hedina strohá odpověď přímo bít do očí. Proč by se snažila odpovědět slušněji, tak, aby nikoho neurazila? Je logické, že co je důležité pro jednoho člověka, může druhému připadat jako malichernost, to ale neznamená, že by to měl člověk shazovat a přikládat tomu tak zjevnou nedůležitost.

Co nás také může zarazit, jsou Hediny reakce na poznámky k její váze – prý během svatební cesty dost přibrala. Už tehdy by mělo čtenáře napadnout, že by mohla čekat dítě. Její reakcí na tyto poznámky je podrážděnost a naštvanost. Proč ale Heda neřekne o svém

stavu pravdu? Stydí se? Vyčkává? Nepřeje si dítě? Přikláníla bych se ke čtvrté variantě, kterou bych ale nepatrně doplnila: Nepřeje si dítě s Tesmanem. Už na začátku bylo zmíněno, že sňatek s ním byl jen prostředkem k tomu, aby Heda mohla dál žít život, na který byla zvyklá. Jejich nový přepychový dům Tesman koupil jen z pouhého Hedina rozmaru, když jednou nevázně prohlásila, že v takovém by jednou ráda žila. Snaží se z manžela dostat, co to jde, protože ví, že ten by pro ni udělal první poslední. Měla více ctitelů, ale vybrala si právě Tesmana, protože jí nabízel život, na jaký byla zvyklá, o lásce tento vztah nikdy nebyl, není a pravděpodobně ani nebude. Je tedy zřejmé, že po dítěti s ním netouží. Z dalších dialogů se dá vyčíst, že ke svému manželovi nechová žádné hluboké city a zůstává s ním pouze ze setrvačnosti a pohodlnosti.

Během návštěvy They Elvstedové se nenápadně a s jistotou dokáže zbavit přítomnosti svého manžela, aby mohla s bývalou spolužačkou navázat osobnější rozhovor. Thea se tomu ze začátku brání, ale zdá se, že Heda svými manipulátorskými schopnostmi a zdánlivě nedůležitými otázkami vždy získá přesně ty informace, které potřebuje. Dozví se tak, že ve vztahu mezi Theou a Løvborgem jde o mnohem víc, než se původně zdálo. K tomuto hladkému průběhu rozhovoru jistě přispívá také fakt, že Thea je velice naivní a důvěřivá dívka, která nepozná, když jí někdo mluví zle.

Jako jeden z Hediných největších problémů a životních strastí bychom mohli označit nudu. Několikrát v průběhu děje poukazuje na to, že je znuděná, že jí chybí akce, onen smysl života. Že by chtěla něco podnikat, nenudit se, zažít něco. Toto probírá především s asesorem Brackem, se kterým také během několika jejich rozhovorů flirtuje, dává mu jakési plané naděje, slibuje mu vytvoření nerozbitného pouta mezi nimi. Následující ukázka nás neomylně přesvědčuje o Hedině znuděnosti:

„ Heda: Myslím, kdyby se mi podařilo přimět Tesmana, aby se věnoval politice.

Asesor Brack: /se směje/ Temana! Ne, víte, - něco jako politika, to pro něj vůbec, ale to pro něj naprosto není.

Heda: Také si myslím. – Ale co kdyby se mi to přesto podařilo?

Asesor Brack: Jaké by vám to dalo uspokojení? Když se k tomu nehodí. Proč ho k tomu chcete nutit?

Heda: Protože se nudím, slyšíte! /Po chvílce/ Vy se tedy domníváte, že by bylo docela nemožné, aby z Tesmana byl ministr?“ (s. 51)

Zde vidíme, že Heda by pro zábavu byla schopná udělat i to, že by se snažila manžela přesvědčit, aby dělal něco, k čemu se absolutně nehodí a co by s největší pravděpodobností ani dělat nechtěl. Z pokračování jejich rozhovoru vidíme další věc, která je pro Hedu tak důležitá – výše zmíněné peníze:

„ Asesor Brack: Hm, - víte, milá paní Hedo, - to by musel být především dost bohatý.

Heda: /netrpělivě vstane/ Ted' jsme u toho! To jsem se dostala do těch nuzných poměrů - ! /Přechází po pokoji/ Kvůli těm je život tak ubohý. Dočista směšný! – Protože tím to je.

Asesor Brack: Já bych skoro řekl, že vina je jinde.

Heda: A kde?

Asesor Brack: Neprožila jste ještě nic vzrušujícího.“ (s. 51)

Heda mluví o nuzných poměrech, do kterých se dostala, přitom poměry, ve kterých žije, až tolik nuzné nejsou. Samozřejmě byla zvyklá na přepychovější život díky svému otci, ale kariéra jejího manžela je na vzestupu a zdá se, že nouzi o peníze by opravdu neměli. Ovšem za předpokladu, že by ono vysněné místo profesora dostal Tesman a ne Løvborg, což ještě v tuto chvíli není jisté. Nehledě na to, že z dialogů je zřejmé, že Tesman Hedu miluje a udělal by pro její spokojenost první poslední. Také Hedina touha po nějakém nevšedním, vzrušujícím zážitku se nám potvrzuje v tomto rozhovoru.

Jednou z mnoha dalších zajímavých Hediných vlastností je jakási posedlost odvahou a zbabělostí. Když s Løvborgem vzpomínají na jejich poslední setkání, vyjde najevo, že ho chtěla zastřelit, ale neudělala to:

„ Løvborg: /zatíná ruce/ Proč jste to neudělala doopravdy! Proč jste mě nezastřelila, jak jste vyhrožovala!

Heda: Tolik jsem se bála skandálu.

Løvborg: Ba, Hedo, vy jste v podstatě zbabělá.

Heda: Hrozně zbabělá. /Změní tón/ Ale vy jste měl přece štěstí. A ted' jste získal takovou krásnou útěchu nahoře u Elvstedových.“ (s. 63 – 64)

V tomto rozhovoru Heda sama přizná, že byla a je zbabělá. Tato zbabělost jí brání v tom, aby se svým životem něco udělala. Místo toho, aby něco podnikla, jen sedí ve svém obývacím pokoji a stěžuje si na svůj život, na jeho jednotvárnost a nudnost. Je s ním snad smířená? Nebo proč něco neudělá? To jsou otázky, které si čtenář může klást. Jak už jsme jednou zmínili, může to být její zbabělostí a strachem z toho, co by se s ní stalo, kdyby od Tesmana odešla, když je tolik zvyklá na jistý životní standard, anebo to můžeme svádět na její pohodlnost a neschopnost žádné akce, po které však skrytě tolik touží. K problematice odvahy a zbabělosti se ještě vrátíme.

Když Heda začne chápat vztah mezi Løvborgem a Theou, nelíbí se jí. Thea mu pomáhala psát jeho knihu, inspirovala ho, probudila v něm nadšení, které si myslel, že už navždy ztratil. Závist, kterou k Thee pocítí, vyústí ve vyvolání sporu mezi nimi. Zmíní před Løvborgem, že Thea k nim přišla se strachem, že se zase vrátí ke svému původnímu životu. Løvborg je zklamán Theiným míněním o něm do takové míry, že se téhož večera opije, což odstartuje řetězec velmi nepříjemných událostí. Na čtenáře toto Hedino chování může působit tak, že když není šťastná ona, nedopřeje štěstí ani jiným.

Toto vede k další Hedě touze – mít v moci lidský osud. Po všem, co jsme se zatím o Hedě Gablerové dozvěděli, nebude přehnané tvrdit, že ona svůj osud ve svých vlastních rukou nemá. Je to tedy důvod, proč by chtěla mít v rukou osud jiného člověka nebo je to zase jen jeden z jejích rozmarů, z důsledků její nudy?

„ Paní Elvstedová: Hedo, ty máš ještě nějaké tajemství!

Heda: Ano, mám, jedenkrát v životě chci mít v moci lidský osud.

Paní Elvstedová: Copak nemáš?

Heda: Nemám a nikdy jsem neměla.“ (s. 72)

Zlom nastává v okamžiku, kdy se Hedě dostane do rukou Løvborgův rukopis. Nejen, že má osud jiného člověka ve své moci, ale také se zdá, že konečně zažívá něco vzrušujícího, nevšedního, co ji vyvádí z jejího stereotypu, z její nudy. Na rozdíl od jejího manžela nemá Heda v plánu Løvborgovi jeho rukopis vrátit. Když Løvborg oznámí Thee, že jejich společné dílo nevyjde, protože ho roztrhal na kusy, Heda se neobtěžuje uvést situaci na pravou míru a jen přihlíží tomu, jak se ti dva rozcházejí, i když by tomu vrácením rukopisu mohla zabránit. Løvborg je zdrcený všemi dosavadními událostmi,

Theiným vyjádřením, že se cítí, jakoby zabil jejich společné dítě. Po odchodu They se Løvborg Hedě svěřil s tím, co se opravdu stalo s jeho rukopisem – tedy, že ho ztratil. Mrzí ho to kvůli sobě, ale také kvůli Thee, která se tolik angažovala při psaní, tolik toho pro Løvborga udělala. Ten vidí jediné řešení z bezvýchodné situace. A Heda, místo aby mu jeho dílo vrátila, vůbec se o něm nezminí a navíc mu dá do ruky pistoli s tím, aby to skoncoval.

„ Heda: A co teď chcete dělat?

Løvborg: Nic. Jenom to všechno nějak skoncovat. Čím dřív, tím líp.

Heda: /o krok blíže k němu/ Ejlerte Løvborgu, - poslouchejte -. Nemohl byste se vynasnažit, aby, - aby v tom byla krása?

Løvborg: Krása? /Usměje se/ Myslíte s révou ve vlasech, jak jste si to představovala dříve–

Heda: Kdepak. Na révu už nevěřím. Ale aby v tom přesto byla krása! Pro jednou! – Sbohem! Jděte. A už se nevracejte.“ (s. 93)

Nabídne mu stejnou pistoli, kterou ho kdysi chtěla zastřelit, ale nedokázala to. Ona ho vlastně přímo ponouká k sebevraždě. Ale proč? Pochopila, že Løvborg miloval Theu a že by tak spolu už neměli žádnou budoucnost. Mohli bychom zde aplikovat známou filmovou větu: Když ho nemůžu mít já, nebude ho mít nikdo. Løvborg přece jen nebyl úplně ztracený případ. Kdyby se Heda zachovala poctivě a vrátila mu jeho rukopis, mohlo všechno dopadnout jinak. V této situaci se zachovala opravdu nemyslitelně. Nazvala bych ji dokonce zlou. Užívala si snad naplno to, že držela Løvborgův osud ve svých rukou?

Po jeho odchodu házela do kamen stránky jeho rukopisu se slovy, že pálí dítě Løvborga a They. Tato činnost jí přinášela očividné uspokojení. Možná cítila jakési zadostiučinění, když zničila smysl jeho života. Když tvrdila svému manželovi, že Løvborgovo dílo spálila kvůli němu, že by nesnesla, kdyby ho měl někdo odstrčit, cítila jsem z ní už naprosté šílenství. Omlouvala svůj čin tím, že to udělala pro někoho jiného, na čemž ale nebyl ani zlomek pravdy. Naivní Tesman jí však uvěřil, byl více než nadšený z toho, že mu takovýmto způsobem dokázala svoji „lásku“ a těšil se, až všem řekne, jakou má milující manželku. Hedě to připadalo směšné, bavila se tím, ale pravdu si nechala pro sebe.

Když se do domu dostaly novinky, že je Løvborg v nemocnici, dělala Heda překvapenou, jakoby nic nevěděla. Nikdo ji nepodezíval až na asesora Bracka, který tušil, že se něco stalo. Hedu potěšil fakt, že jednou zapomněl na zbabělost a odhodlal se k činu. K činu, ve kterém ona viděla krásu, po které tak prahla.

„ Heda: /polohlasne/ Ach, asesore, - to s Ejlertem Løvborgem jaké je to vysvobození.

Asesor Brack: Vysvobození, paní Hedo? Ano, pro něj to je ovšem vysvobození –

Heda: Já myslím pro mne. Když člověk ví, že na světě přece jen mlže dojít k činu dobrovolné odvahy. K činu, na který dopadá paprsek bezděčné krásy.“ (s. 107)

Z tohoto krátkého rozhovoru můžeme vydedukovat, že Hedu opravdu potěšila Løvborgova smrt. Viděla v ní cosi odvážného a krásného. Slovo odvahy už jsme v tomto textu zmínili několikrát a smrt Løvborga je jejím vyvrcholením. Heda se zdá podivně šťastná. Jak se může člověk radovat ze smrti druhého člověka? Když se však od asesora dozví, že Løvborg nespáchal sebevraždu, nýbrž zemřel po náhodném výstřelu z pistole, je zděšena. Všechno bylo jinak. Její představa o lidské odvaze a kráse odvážného činu se vytratila. Asesor Brack ale neustává ve svém výslechu. Dá Hedě najevo, že ví, že pistole, z které vyšel výstřel je Hedina a že je dost možné, že policie brzo vypátrá jejího majitele. Heda se opět, jako už jednou v minulosti, zalekne skandálu, který by ji zcela jistě neminul, kdyby se přišlo na to, že pistole patřila jí a přislíbí Brackovi svoji oddanost.

Jedna z věcí, které ve svém životě Heda chtěla, byla mít něčí osud ve své moci. Situace se však vyvrbila tak, že její osud měl v moci Brack, protože věděl, jak se všechno seběhlo s Løvborgem a pistolí. Kdo chce moc, nakonec nemá nic.

Když si Heda uvědomila, že nic, co se v poslední době přihodilo, nebylo tak, jak si přála, situaci neunesla. Neunesla pocit, že někdo má nad ní takovou moc, jako teď Brack. Neunesla pocit, že Løvborg nenaplnil její představu o hrdinském činu plném krásy. Neunesla pocit, že Tesman s Theou, dávající znovu dohromady Løvborgovo dílo z poznámek, které Thee zůstaly, si k sobě pomalu ale jistě nacházejí jakousi cestu. Ukázalo se, že Heda Gablerová byla na konci příběhu jen jakousi loutkou v ruce jiného člověka. A to ona být nechtěla. Pod tíhou všech okolností vykonává onen vznešený a odvážný čin sama a střílí se do spánku.

3 Paní z námoří

3.1 Děj

Děj tohoto Ibsenova dramatu o pěti dějstvích se odehrává v malém severonorském městečku u moře, většinou v domě či na zahradě Wangelových. Hlavními hrdiny jsou manželé Wangelovi, kteří žijí ve zdánlivě šťastném manželství. Ellida Wangelová je doktorovou druhou ženou a také nevlastní matkou dvou mladých děvčat – Hildy a Bollety. Dalšími postavami této hry jsou už pouze muži. Řídící Arnholm, bývalý učitel děvčat a rodinný přítel, Ballested – místní malíř, který se angažuje i v jiných sférách týkajících se městského života, a Lyngstrand, mladý nemocný muž toužící stát se sochařem.

Na začátku knihy jsme svědky setkání Ballesteda s Lyngstrandem, kteří spolu rozmlouvají o obraze, který Ballested kreslí. Je to obraz fjordu a skalisek, kterému však chybí postava. Ballested vysvětluje Lyngstrandovi, že se do něj chystá přimalovat mořskou pannu, která zabloudila z moře, nemůže najít cestu zpátky, a tak na skaliscích umírá. Prý ho na nápad nakreslit něco takového přivedla zdejší milostpaní, tedy Ellida Wangelová. Na scéně se také objevují Wangelovy dcery – starší Bolleta a mladší Hilda, které zdobí dům na počest Arnholma, bývalého Bolletina učitele a zároveň rodinného přítele, který přijíždí rodinu navštívit. Setkává se s doktorem Wangelem a s Ellidou, se kterou pak zůstane rozmlouvat. Vyjde najevo, že se znají už z dřívějšího a že byl dřív Arnholm do Ellidy zamilovaný. K rozhovoru se přidává Lyngstrand a vypráví jim o sousoším, které se chystá zhotovit. Jde o spící ženu, která dala slib věrnosti námořníkovi, který však porušila. Ten utone v moři a vrací se ve snu ke své nevěrné ženě. Když navíc Lyngstrand dodává, že je tento nápad inspirovaný skutečnou událostí, kterou zažil, když se dříve plavil po moři. Ellida je tímto vyprávěním silně rozrušená a když Lyngstrand mizí ze scény, pokračuje dál ve svém intimním rozhovoru s Arnholmem. Čtenář z tohoto poznává, že Ellida v manželství není úplně šťastná.

V průběhu děje znovu přichází na scénu Wangelovy dcery, které konverzují s Lyngstrandem, později jdou na procházku. Přidávají se k nim i Ellida s Wangelem, který to už déle nevydrží a konfrontuje Ellidu ohledně jejího podivného chování, které už trvá nějakou dobu. Ellida se tedy Wangelovi svěřuje. Dříve, než potkala Wangela, byla „zasnoubená“ s jiným. V uvozovkách proto, že šlo o zasnoubení hozením dvou prstenů na kroužku do moře. Onen muž pak odjel na moře a ona se mezitím provdala za Wangela.

Cizinec jí však psal ze svých cest a nevěnoval pozornost jejím dopisům o tom, že je mezi nimi konec. Od té doby Ellidu jakoby pronásledoval, neměla chvíli klidu, nemohla se zbavit myšlenky na onoho námořníka, především na jeho oči, které přirovnávala k samému moři. Po celou tu dobu byla Ellida jako vyměněná, nežila s Wangelem jako manželka, byla neklidná a nesvá. Jejich dítě, chlapec, zemřelo po několika letech života.

Mezitím také probíhají vskutku osobní rozhovory mezi Arnholmem a Bolletou, která touží odejít z městečka, poznat svět, být volná, ale netroufá si promluvit si o tom se svým otcem. Arnholm jí slibuje přímluvu u Wangela.

Zvrat nastává v momentě, kdy se na scéně objevuje Cizinec – Ellida v něm okamžitě poznává svoji starou lásku, námořníka. Přišel si pro ni, jak kdysi slíbil, jsou navždy spojeni zásnubami a mořem. Ona s ním však odejít nechce a volá na pomoc manžela. Ten ji chce ochránit všemi možnými prostředky. Cizinec se však nenechává odbýt a slibuje návrat další den odpoledne, kdy si hodlá přijít pro Ellidinu odpověď. Ta je ze všeho rozrušená tak, jak jen člověk může rozrušený být. Wangel přemýšlí, jak by ji mohl pomoci, navrhuje, že se přestěhují, ale ona odmítá. Bojí se dalšího dne. Wangel jí slibuje, že ji ochrání, nikam ji s ním nepustí. Ellida však najednou mění názor. Obviňuje Wangela, že jejich manželství je jen jakýmsi obchodem, kdy ona se za něj vdát nechtěla, ale přece se tak stalo. Říká, že chce odejít a prosí manžela, aby ji propustil, nechal ji odejít a žít svobodný život. Uvědomuje si, že onen dávný slib námořníkovi byl z vlastní vůle, manželství s doktorem však ne. Wangel je z celé situace smutný a oznamuje Ellidě, že si všechno musí ještě pořádně rozmyslet.

Páté a poslední dějství začíná dalším rozhovorem mezi Bolletou a Arnholmem, který jí žádá o ruku a slibuje jí celý svět, po kterém ona tak touží. Ellida nejdříve odmítá, ale posléze jeho nabídku přijímá a začíná se těšit na nová dobrodružství pryč z jejího rodného městečka, ve kterém se cítila svázaná.

Děj se ale po chvíli obrací znovu k Ellidě a Wangelovi. Na scénu přichází Cizinec a žádá Ellidinu okamžitou odpověď. Wangel, přihlížející celé situaci, si uvědomuje, že nemá cenu Ellidu dále přemlouvat a nutit ji k něčemu, o co ona nestojí. „Propouští“ ji proto z jejich manželství i přesto, že ji tolik miluje. Dopřává jí svobodné rozhodnutí a v té chvíli ona opět změní názor a vybírá si Wangela. Cizinec její rozhodnutí respektuje a navždy odchází. Jediné, po čem Ellida toužila, byla svobodná vůle, možnost učinit rozhodnutí na vlastní zodpovědnost a sama ze sebe. Tohoto se jí dostalo.

3.2 Ellida

Ellida Wangelová je, jak už jsme zmínili výše, druhou manželkou doktora Wangela a nevlastní matkou jeho dvou dcer. Ze začátku knihy se o ní nedozvídáme mnoho informací, ale může nás zaujmout to, že z dialogů je zřejmé, že jedna z Wangelových dcer – Hilda – nemá k Ellidě nejvřelejší vztah, což se později ukáže jen jakýsi obranný mechanismus Hildy, která ve skutečnosti touží po Ellidině náklonnosti.

Zdá se, že Hildina sestra Bolleta Ellidu respektuje jako svou nevlastní matku. Ještě, než se Ellida objeví na scéně, můžeme z dialogů jejího manžela s Arnholmem poznat její vřelý vztah k moři, které později hraje v příběhu významnou roli.

Další důležitou věcí, kterou Wangel svěří Arnholmovi, je zpráva o smrti jejich společného dítěte. Ellida byla těhotná, ale chlapec po pár měsících života zemřel. Vychází najevo, že Arnholm Ellidu zní z dřívějšíka a kdysi do ní byl zamilovaný, ale ona ho odmítla. Zde můžeme pozorovat jistou podobnost s Hedou Gablerovou, již Løvborg, který k nim přichází na návštěvu, taky kdysi miloval, ale byl odmítnut.

Ještě před Ellidiným vstupem na scénu se z rozhovoru Arnholma s Wangelem dozvídáme, že poslední roky je Ellida hodně nervózní a on sám neví, co s ní je. Z jejího chování na začátku knihy však čtenář žádnou nervozitu necítí. Prezentuje se jako slušně vychovaná dáma na úrovni, která chová k manželovi značné city.

Všimněme si však, že když se Arnholm zmíní o jejím vztahu k moři, okamžitě mění téma, což vyvolává otázku: Proč? Z dalšího dialogu Ellidy s Arnholmem už je cítit jakási její tajemnost, zde si čtenář může poprvé všimnout faktu, že za jejím chováním je něco víc. Přiznává mu, že ho tenkrát *musela* odmítnout, že její myšlenky byly tenkrát úplně někde jinde, s někým jiným.

Je zde vidět jakási zoufalá potřeba svěřit se někomu, kdo je zrovna na blízku. I to Ellida později přiznává:

„Arnholm: A kdybyste tehdy nebyla zadána?

Ellida: Tak co?

Arnholm: Byla by odpověď na můj dopis dopadla jinak?

Ellida: Jak to mám vědět? Když přišel Wangel, dopadla přeci má odpověď jinak.

Arnholm: Tak co je to platné mi teď vyprávět, že jste byla zadána?

Ellida: (povstane jakoby plná úzkosti a neklidu) Protože někomu se musím svěřit.“ (s. 209)

V této ukázce se dočteme, že je úzkostlivá a neklidná. Svěřuje Arnholmovi jakýsi střípek jejího tajemství, i když je zřejmé, že se jí pak neuleví. Když se Arnholm dožaduje dalších detailů, začíná opět měnit téma, chová se vyhýbavě a je zřejmé, že už o tom nechce dále mluvit. Snad také proto, že by si Arnholm mohl myslet, že není úplně v pořádku, jak také sama naznačuje. Když na ni Arnholm dále naléhá, aby mu řekla celou pravdu, zdá se, že nakonec k tomu dojde, ale jejich rozhovor je přerušen nově příchozími, se kterými Ellida zapřede rozhovor, už zase slušná, vstřícná a rádoby vyrovnaná jako na začátku knihy.

Další věcí, které si může čtenář na Ellidě všimnout, je její diskrétnost. Nastává situace, kdy Lyngstrand přichází s kyticí přát Ellidě k narozeninám, protože se od děvčat dozvěděl, že je dnes slaví. Byly tím však pravděpodobně myšleny narozeniny zesnulé biologické matky děvčat. Aby nedošlo k trapné situaci, přijme Ellida kytici, jakoby se nic nedělo a ona narozeniny opravdu měla. Můžeme se jen domnívat, jak se přitom musela cítit. Její vztah s nevlastními dcerami není zrovna nejlepší, myslí si, že je pro ně spíše nějakým vetřelcem, který nahradil místo jejich opravdové matky. Ona však na sobě nedá nic znát a situace pozvolna vyšumí. Děvčata na toto její chování mají později odlišný názor:

„Bolleta: (tiše k Hildě) Ale ona je přece jenom hodná.“

Hilda: (polohlasem, zlostně se tváříc) Samá opičárna! Chce se zalíbit tatínkovi.“ (s. 216)

Následuje rozhovor o Lyngstrandově plánovaném sousoší, o které se Ellida začne nezvykle zajímat a ptá se, kde že získal takovou inspiraci. Když jí z jeho vyprávění dojde, že vlastně mluví o ní a o její minulosti, naléhá na něj, aby dál vyprávěl a řekl jí všechno, co ví. To ale čtenář ještě s jistotou neví, že ten příběh se týká přímo jí, dojde mu však, že něco společného s tím určitě má, když vezme v úvahu její nebývalý zájem o tento příběh.

Pokládá doplňující otázky, pídí se po detailech a Lyngstrand jí je ochotně vykresluje, aniž by se mu její zájem jevil podezřelý. Nevšimne si ani toho, že se jí začnou třást ruce, jak je z toho všeho nervózní. Arnholm shledává Lyngstrandův příběh jako pouhou námořnickou povídačku, ale Ellida se pořád zabývá tím, jestli by se toto opravdu mohlo ve skutečnosti stát a z jejího chování je cítit pořád větší a větší nervozita a nejistota.

Ve druhém dějství se Ellida konečně svěří Wangelovi se svým tajemstvím. Čtenář by si mohl myslet, že si všechno raději nechá pro sebe a vyrovná se s tím sama, je ale zřejmé, že se potřebovala někomu naléhavě svěřit, protože už neunesla tíhu svých myšlenek. Je velice sympatické, že má takovou důvěru v jejího manžela a bez ostychu ho žádá o pomoc.

Svěřuje se mu také se svým steskem po moři, u něhož dříve žila a které můžeme nazvat hlavním motivem knihy. Představuje naprostou svobodu, kterou Ellida tolik postrádá. I onen Cizinec z Ellidiny minulosti byl spojen s mořem, i v něm Ellida viděla svobodného člověka, námořníka, který se může vypravit, kam jen chce, zatímco ona žije s Wangelem a jeho dcerami někde, kde vlastně vůbec žít nechce a takovým způsobem, jakým vlastně také žít nechce. Takto se to alespoň zpočátku jeví.

Co si může čtenář z jejího vyprávění vzít? Jakési zásnuby hozením dvou prstenů do moře se mohou zdát až přehnané. Přece je jasné, že takováto věc by člověka nemusela k ničemu zavazovat, pokud ovšem člověk nelpí na vážnosti svých slibů, ať jsou jakkoliv zvláštní, pro někoho až divné.

Důležité je říct, že Ellida se s oním námořníkem nezasnoubila z vlastní vůle:

„Wangel: Ano, ano. – A tak tedy ses s ním zasnoubila?“

Ellida: Ano. Řekl, abych to udělala.

Wangel: Abys to udělala? Nemělas tedy vlastní vůli?“

Ellida: Když byl u mne, tak ne. – Ah, později pak mi to připadalo tak nepochopitelné.“

(s. 226)

S problematikou vlastní vůle se u Ellidy nesetkáváme poprvé. (*viz dále*) Proč se jenom už tenkrát nerozhodla tak, jak sama chtěla? Jak může tvrdit, že ten námořník na ni měl takový vliv? Je vůbec možné, aby měl jeden člověk na druhého takový vliv? To jsou otázky, které si my, čtenáři, můžeme pokládat a polemizovat tak nad Ellidiným chováním a jejím minulým rozhodnutím.

Ani fakt, že námořník nožem probodl kapitána, nezměnil Ellidino mínění o něm. On se svůj čin snažil ospravedlnit tím, že udělal jen to, co bylo spravedlivé a Ellida se s tímto vysvětlením spokojila. Milovala ho snad tolik, že by bez mrknutí oka přešla fakt, že zabil člověka? Po jeho odjezdu si uvědomila, že to celé bylo pošetilé a nesmyslné a chystala se pokračovat ve svém životě. On jí však nepřestával posílat dopisy z cest a nedbal jejích odpovědí, že mezi nimi je naprostý konec. Snaží se manžela přesvědčit, že na onoho Cizince dávno zapoměla, ale že v době jejího těhotenství se jí vzpomínky na něj zase vrátily a ona se jich nemohla zbavit. Je z ní cítit strach, úzkost, nervozita. Můžeme se jen domnívat, co se asi Ellidě honilo hlavou a co prožívala. Když se od Lyngstranda dozvěděla, že se námořník na lodi dozvěděl, že se vdala za jiného, což bylo asi před třemi lety, znovu ji přepadl onen strach a myšlenky na něj. Wangel ji hodnotí následovně:

„Wangel: Proboha -! Ty jsi nemocná víc, než jsem si myslel. Víc, než si sama uvědomuješ, Ellido.

Ellida: Ano, ano – a pomoz mi, můžeš-li! Protože já cítím, jak mě to stísňuje víc a víc.“

(s. 230)

Od této chvíle může čtenář pohlížet na Ellidu jako na psychicky nemocného člověka, kterého dohání děsivá minulost. Je to však opravdu ten případ? Nebo je za tím ještě něco jiného?

Když na zahradě stane tváří v tvář onomu Cizinci z minulosti, mohl by čtenář očekávat, že se zhroutí úplně. V tu chvíli neví, co má dělat a poblíž není nikdo, kdo by jí pomohl. Cizinec si ji chce s sebou odvést, ale ona nechce, je až hysterická a strachy bez sebe. Odejít s ním nechce, nemá na to snad ani dostatek odvahy. Po příchodu jejího manžela ho prosí o pomoc a o záchranu. Vidíme, že se nachází v bezvýchodné situaci, ze které neví, jak ven. Wangel se okamžitě ujme obrany své manželky a rozpráví s Cizincem. Rozrušenost Ellidy nad tím, že se má zítra večer pro ni vrátit, je nepředstavitelná. Ona ale

pravděpodobně potřebuje zachránit nejen před oním námořníkem, ale také před sebou samou:

„Ellida: (tiše, chvějícím se hlasem) Ach, Wangele, zachraň mě přede mnou samou!

Wangel: (úzkostně na ni hledí) Ellido! Tuším to, - za tím vším něco vězí.

Ellida: To, co láká.

Wangel: Láká - ?

Ellida: Ten muž je samo moře.“ (s. 245)

V předchozí ukázce se vracíme k motivu moře, tedy absolutní svobody, která je pro Ellidu takovým lákadlem. Moře se zrcadlí v onom námořníkovi, a proto Ellida vidí svobodu v něm, proto se posléze rozhodne, že až si pro ni dalšího dne přijde, odejde s ním. Obviňuje Wangela, že jejich manželství bylo jen výsledkem jakési koupě, že se jí tenkrát nikdo neptal, zda se za něj chce vdát nebo ne. Opět zde vidím problematiku svobodné vůle.

V minulosti na ni působil onen námořník, v podstatě ji donutil k jejich zasnubám. Poté se zase musela podřídit Wangelovi, který si ji chtěl vzít za manželku. Všechno najednou začíná dávat smysl. Ellida byla celý život spoutaná rozhodnutími, které za ni dělali druzí, a ještě nikdy se nestalo, že by se mohla rozhodnout svobodně, sama za sebe, na svoji vlastní odpovědnost. Rozhodne se tedy odejít s cizincem, udělat rozhodnutí, za které bude odpovědná pouze ona sama. Čím víc ji Wangel přemlouvá, aby tak nečinila, že jí to nikdy nedovolí, tím víc je odhodlaná držet svého rozhodnutí.

Wangel nakonec „propouští“ Ellidu z jejich manželství, poznává, že je bezvýznamné ji držet někde, kde ona být nechce. Dovoluje jí tedy odejít s Cizincem na moře, které pro ni představuje svobodu, kterou v manželství s Wangelem necítila.

V momentě, kdy naproti sobě stojí dva muži jejího života a Wangel jí dává svobodu, Ellida konečně dostane to, co vždycky chtěla – možnost svobodného rozhodnutí:

„Wangel: tak daleko to však nesmí dojít. Není už pro tebe žádné jiné záchrany. Já aspoň žádné jiné nevidím. A proto, proto teď hned, v tomto okamžiku, ruším koupi. – Teď tedy můžeš volit – naprosto, plně svobodně.

Ellida: (upřeně na něj chvilku hledí, jako by oněměla) Je to pravda – je pravda, co říkáš? Myslíš to opravdu, ze srdce upřímně?

Wangel: Ano, opravdu, z celého svého zmučeného srdce to myslím!“ (s. 278 – 279)

Ellida si uvědomuje ten pocit moci se rozhodnout podle sebe a v tom jsme svědky největšího zvratu v jejím chování:

„Ellida: (chytí se za hlavu a upřeně hledí vpřed, směrem k Wangelovi) Svobodně – a na vlastní odpovědnost. Taky na vlastní odpovědnost? – To je ale docela něco jiného!

(Znovu zaznívá lodní zvon)

Cizinec: Slyšíš Ellido? Už zvoní naposledy. Pojd'!

Ellida: (obráti se k němu, pevně na něho pohledne a řekne silným hlasem) Ted' už s vámi nepůjdu nikdy.!(s. 279)

Pokračuje:

„Wangel: (chvíli na ni hledí) Ellido, tvá mysl je jako moře. Má příliv a odliv. Jak nastal ten obrat?

Ellida: Ale cožpak nechápeš, že ten obrat nastal – že musel nastat, když jsem se mohla rozhodnout svobodně?

Wangel: A neznámo tě už nevábí?

Ellida: Ani nevábí, ani neděsí. Mohla jsem v ně nahlédnout, mohla sem v ně vejít, jen kdybych sama byla chtěla. Vždyť jsem si je mohla zvolit. A proto také jsem se ho mohla zřící. ...

Wangel: ... Ale ted' se tedy zas ke mně vracíš, Ellido?

Ellida: Ano, můj zlatý, věrný Wangle, - ted' se zas k tobě vracím. Ted' mohu. Protože ted' k tobě přicházím dobrovolně.“ (s. 280)

Tato ukázka všechno objasňuje a zároveň mluví za všechno. Ellida měla poprvé ve svém životě volit dobrovolně. Ta posedlost Cizincem a touha s ním odejít byla u ní pouhým projevem toho, že toužila po svobodě, po svobodném rozhodnutí. Když jí ho bylo

dopřáno, jakoby se odprostila od všech minulých zážitků a dobrovolně si zvolila zůstat se svým manželem. Zároveň mu také byla velice vděčná, že ji tuto možnost poskytl.

Ellidu, hlavní hrdinku knihy, můžeme popsat jako ženu svázanou rozhodnutími jiných, od kterých se odvíjel její život, který by si bývala sama nevybrala. V tom, že se nemohla rozhodovat podle sebe, je podstata celého příběhu, všech situací, které se v něm odehrály. Nyní je Ellida připravená být Wangelovi řádnou manželkou, žít s ním plnohodnotný život z vlastní vůle, zahrnující také jeho dvě dcery, kterým hodlá být pravou matkou. Tento konec můžeme bez výčitek svědomí nazvat šťastným, na rozdíl od konce předcházející hrdinky Hedy Gablerové.

3.3 Boletta

Boletta je Wanglovou dcerou z prvního manželství, nevlastní dcerou Ellidy a starší sestrou Hildy. Od začátku příběhu na čtenáře působí velice příjemným dojmem, je slušná, hodná a komunikativní. Na rozdíl od své sestry akceptuje Ellidu, jako nevlastní matku a snaží se s ní dobře vycházet, zastává se jí. Protože je starší než Hilda, snaží se také nejednou svoji sestru usměrňovat v chování a vysvětluje jí, proč by se měla chovat tak a ne onak. Vnímáme ji jako rozumnější. Vztah s jejím otcem bychom mohli hodnotit jako velmi dobrý, neprobíhají žádné hádky, Boletta se o otce zajímá a vychází s ním výborně. Později se však dovídáme, že i přes jejich bezproblémový vztah se Boletta bojí mluvit s ním o tom, co by ji v životě udělalo opravdu šťastnou.

Klíčový je dialog mezi Bolettou a Arnholmem, jejím bývalým učitelem, kdy se na začátku mimo jiné dovídáme, že Boletta se musí už po několik let starat o celou domácnost, což jí ale nevadí. Je také horlivou čtenářkou a právě v tomto momentě se také dozvídáme, jak vidí život na maloměstě a jaké má sny:

„Boletta: Ano, čtu kdejakou užitečnou knížku, která mi přijde do ruky. Člověk se přece rád doví něco o světě. Vždyť tady u nás žijeme tak úplně mimo všechno dění. Nebo aspoň téměř mimo.

Arnholm: ale jděte, milá Boletto.

Boleta: Ó ano. Mám dojem, že nežijeme příliš jinak než tady ti kapři v rybníce. Fjord je nedaleko a v něm plují velká hejna bujných nespoutaných ryb. Ale o tom tyhle chudinky krotké domácí ryby docela nic nevědí. A nikdy nebudou moci plout volně s těmi ostatními. ...“ (s. 233)

Z této ukázky poprvé poznáváme, že Boletta není v životě úplně spokojená, i když na venek se prezentuje jako docela šťastná žena. Nejvíce touží po tom, aby z rodného městečka mohla odejít, poznávat svět a nové věci, nabývat zkušenosti. Jak už jsme zmínili výše, nemá však dostatek odvahy promluvit si o tom s otcem. Argumentuje tím, že otec má dost svých starostí na to, aby myslel na její budoucnost. Navíc si myslí, že nemá právo opustit otce, který by to bez ní prý nezvládnul. Zároveň ale ví, že brzy přijde čas, kdy bude muset konečně myslet sama na sebe a postarat se o to, aby si svůj život nějak zařídila, nemůže být přece donekonečna závislá na otci.

Dále je zajímavé, jak Boletta vnímá vztah svého otce s Ellidou. Svěřuje se Arnholmovi, že se jí jejich vztah zdá být divný. Prohlašuje, že Ellida otce v ničem nepodporuje. Zároveň se také zmiňuje o divnosti situace, když je její macecha jen o pár let starší než ona sama. Z toho můžeme usuzovat na její všímavost, co se týče ostatních lidí. Po Arnholmově ujištění, že s tím, co Bolettu trápí, se dá rozhodně něco udělat, jakoby dostala novou naději. Arnholm jí slibuje, že o tom promluví s Wangelem.

Za zmínku stojí také Bolettin rozhovor s Lyngstradem, který je poněkud intimnějšího charakteru. Rozmlouvají o manželství a Lyngstrand je toho názoru, že žena se v něm pomalu přetváří k obrazu muže, naproti tomu Boletta se snaží uvést myšlenku, že by to mohlo být právě naopak. Je zřejmé, že Boletta sama už myšlenky na manželství věnovala úvahu.

V dalším důvěrném hovoru pak pokračuje s Arnholmem, od kterého čeká nové informace ohledně jeho rozhovoru s Wangelem, který však Bolettině nápadu není nakloněn. Je z toho nejdříve zklamaná, ale když jí Arnholm nabídne pomocnou ruku, celá šťastná, s vidinou nového života, přijímá. Protože vidí Arnholma jako svého starého, dobrého učitele, ani ve snu ji nenapadne, že si ji chce ve skutečnosti vzít za ženu. V tomto momentě ji můžeme nazvat poněkud naivní, protože si myslí, že by ji starší muž, se kterým nemá v podstatě vůbec nic společného a ani ho zcela nezná, chtěl pomoci jen tak, bez očekávání ničeho na oplátku. Když pozná jeho pravé úmysly, je šokovaná a všechno jí to dojde.

„Arnholm: ...Co říkáte, Boletto? Nemohla byste se přece jen rozhodnout – nu – rozhodnout stát se mou ženou?

Boleta: Pořád si myslím, že je to zcela nemožné, pane Arnholme. Byl jste přece mým učitelem! Nedovedu si představit, že bych k vám měla být v nějakém jiném vztahu. ...“

(s. 271)

Tím větším překvapením je pro Bolettu Arnholmovo ujištění, že i když se nechce stát jeho ženou, přání vydat se do světa jí splní a postará se, aby ji v životě nic nechybělo, samozřejmě jako pouhý přítel. To však ona, po jeho vyznání, nechce přijmout. Po dalším přesvědčování a přemýšlení Boletta nečekaně svoluje i k sňatku. Její touha opustit Norsko je tak silná, že svoje rozhodnutí přehodnotí. Nepřichází však pro ni v úvahu přijmout Arnholmovu přátelskou pomoc, proto se rozhodne, že vyhoví jeho přání a vezme si ho za

muže. Nepřemýšlí nad tím, jak asi jejich soužití bude vypadat, jediné, na čem jí záleží, je dostat se do světa, studovat, cestovat a přestat být jen pouhým kaprem v rybníku.

Boletu můžeme přirovnat k Ellidě, která také touží po něčem jiném, po útěku, jiném životě, změně. Ta si však kvůli tomu projde psychickým peklem, které nakonec vyústí v to, že vše zůstane při starém. Boletta se však rozhodne a z jejích slov cítíme veliké odhodlání, které už nikdo nezmění. I přesto, že jí Arnholm nakonec nabídl pomoc, aniž by si ho musela brát, rozhodne se pro manželství, protože její přesvědčení jí nedovoluje nechat se vydržovat od cizího muže, ke kterému by ji jinak nic nepoutalo.

Vidíme zde, že touha ženy po něčem, co se zprvu zdá nemožné, dokáže být tak silná, že se nakonec chopí první – a v tomto případě možná také poslední – možnosti, které se jí dostane, nehledě na to, že je pro to nucena kdeco obětovat. Manželství s mužem, které si dříve nedovedla ani představit, je jen malá cena za to, že se jí splní největší sen, který v životě měla.

4 Nora

Nora (1879, v originálním překladu *Domeček pro panenky*, později *Domov loutek*) je pravděpodobně nejznámější Ibsenovo drama. Je to jakási kritika norské buržoazní společnosti, její touhy po vlivu a moci a její morálky. Podnětem k napsání této hry byl zážitek ze života spisovatele, kdy se seznámil se ženou vdanou za Dána. Ten však onemocněl a jeho žena se kvůli němu zadlužila, samozřejmě bez jeho vědomí. Když toto vyšlo najevo, zachoval se její manžel obdobně, jako Torvald v *Noře* a ona se zhroutila.

V Německu se někteří pokoušeli změnit závěr knihy, což Ibsen sice neschvaloval, ale smířil se s tím. (Rak, 1956) Hra se hrála tak, že Nora nakonec neodchází, ale zůstává u Helmera, kvůli svým dětem, které nemůže opustit. Na tento závěr je nahlíženo jako na nepřesvědčivý, vezmeme-li v úvahu vývoj hlavní hrdinky během celého příběhu.

Zájem o *Noru* byl obrovský již v době jejího prvního vydání v roce 1879. Vyšlo ho tenkrát asi 8000 výtisků a během dalších několika měsíců vyšla po druhé a po třetí. Překládala se také do němčiny a začala se hrát ve většině evropských divadel. Premiéru měla v prosinci roku 1879 v Kodani, v lednu 1880 se dostala na scénu do Stockholmu a v Kristianii, pak pokračovala v Helsinkách, Mnichově, Berlíně, Varšavě a Petrohradě.

I u nás má toto drama svou tradici. Nejdříve se objevila v divadle Pavla Švandy ze Semčic, později ji Jakub Arbes přeložil pro scénu *Národního divadla*, kde měla premiéru v roce 1889. Za zmínku stojí také provedení *Nory* v podání režiséra Jaroslava Kvapila. Od té doby se *Nora* hrála na scéně *Národního divadla* každou sezónu a objevovala se také na scénách divadel mimo Prahu.

V osmdesátých a devadesátých letech se ve světě objevovaly nejrůznější diskuze o tom, zda *Nořino* jednání bylo oprávněné. Právníci polemizovali nad tím, jestli by *Nora* měla být trestána za svůj čin zfalšování otcova podpisu. Svoje místo mezi hrami světového divadelního repertoáru si však přes všechny pokusy kritiků udržela. (Rak, 1956)

4.1 Děj

Toto drama o třech dějstvích se odehrává okolo Vánoc v domě Helmerových. Hlavními hrdiny jsou manželé Helmerovi – advokát Torvald a Nora, lidé z lepší společnosti. Dále se na scéně objevují Krogstad, advokát vydírající Noru, doktor Rank, velmi dobrý rodinný přítel, a paní Lindová, bývalá spolužačka Nory, která přijíždí na návštěvu.

Příběh začíná konverzací Nory, která se právě vrátila s vánočních nákupů, s jejím manželem, který se jí snaží domluvit, aby tolik neutrácela. Ostatně motiv peněz a dialogů o nich se prolíná celým příběhem. Jakoby peníze byly tou jedinou důležitou věcí v životě. V tom na scénu vstupuje Kristina Lindová, dávná Nořina přítelkyně, která přijíždí prosit Torvalda, který právě dostal místo ředitele Akciové banky, aby ji zaměstnal. S Norou vedou dialog o životě, kdy se Nora neustále rozplývá nad tím, jak je teď šťastná.

Později vychází najevo, že Nora si kdysi půjčila peníze na dlužní úpis na cestu do Itálie, když byl její manžel nemocný. Kristina je šokovaná, ale Nora se obhájí tím, že kdyby tak nečinila, její manžel by jisto jistě zemřel. K dámám se přidává doktor Rank, rodinný přítel, těžce nemocný, který jde navštívit Torvalda.

Dalším příchozím je Krogstad, od kterého si, jak vyjde najevo, Nora tenkrát půjčila peníze. Jelikož jeho místo v bance je kvůli jeho pověsti ohroženo, vydírá Noru tím, že se všichni dozví, jak to tenkrát bylo a že zfalšovala podpis svého otce na dlužním úpisu. Vyděšená Nora nemůže uvěřit vlastním uším a nepřestává se uklidňovat tím, že nic takového se nemůže stát, jednala přece v zájmu svého manžela a neudělala nic špatného, když chtěla uchránit svého umírajícího otce dalších starostí s podpisem takovéto věci. Krogstad žádá Noru, aby se přimluvila u svého manžela a zařídila tak, aby nebyl propuštěn z banky. Nora se o to ze strachu pokusí, ale není to nic platné. Torvald je pevně rozhodnut Krogstada propustit.

Následuje maškarní ples, na který se Nora strašně těší. Začíná si uvědomovat vážnost situace, a proto bere jako možnost, že tento ples bude jejím posledním, pokud Krogstad promluví. Pořád se snaží marně přesvědčit manžela, aby si to s výpovědí ještě rozmyslel. Te ale oponuje, že jeho místo je už obsazené – Kristinou Lindovou a mezitím pošle Krogstadovi výpověď v dopise.

Dalším dialogem je ten mezi Norou a Rankem, který se jí svěřuje se svým špatným zdravotním stavem a očekává brzkou smrt. Také jí svěří informaci, že je do ní už nějaký čas velice zamilovaný a že by pro ni udělal cokoliv. Do domu opět přichází Krogstad, kterému už byla výpověď doručena, a žádá po Noře další přímluvu – tentokrát chce, aby mu bylo nabídnuto lukrativnější místo v bance, než které měl předtím. Nora mu přísahá, že se za něj přimlouvala, ale bez výsledku. Krogstad ale napsal Torvaldovi dopis, ve kterém mu líčí všechny minulé události a který se mu chystá hodit do schránky. Nora ve své rozrušenosti přemýšlí nad různými východisky z této situace.

Poslední šanci se zdá být Kristina Lindová, která se Noře svěří, že Krogstada zná už z dřívějšíka. Byli kdysi partnery, ale Kristina se s ním rozešla, protože potřebovala finanční prostředky, aby se postarala o svou nemocnou matku a dva bratry, které ovšem Krogstad neměl. Nabízí mu společný život, ale když Krogstad vysloví, že by měl získat dopis od Torvalda zpět, dokud ho ještě nečetl, Kristina chce, aby všechno nechal tak, jak to je. Původně ho navštívila, aby se přimlouvala za Noru a zachránila situaci, postupem času jí ale došlo, že bude nejlepší, když si Torvald dopis přečte, když to hrozné tajemství, co před ním Nora má, vyjde najevo a oni dva si promluví, vyjasní si věci mezi sebou.

Helmerovi se mezitím vrací z maškarního plesu a vypráví Kristině, jaký měli večer. Po jejím odchodu se Nora v duchu loučí se svým životem, se svými dětmi, protože ví, že teď přijde ten moment, kdy si její manžel přečte Krogstadův dopis a všechno se dozví. Tak se i stane. Torvald je rozrušený, našťvaný, nemůže tomu uvěřit. Obviňuje Noru ze zrady, z lehkomyšlnosti a z dalších věcí. Rozchází se s ní, nechce, aby byla blízko jejich dětí, aby je vychovávala, nechce ji už nikdy vidět. V tom přichází služebná a nese dopis pro Noru. Torvald si ho však přečte sám:

„Helmer: Ty taky – no samozřejmě; oba jsme zachráněni: ty i já. Podívej se. Vrací ti dlužní úpis. Píše, že lituje a že ho to mrzí -; že šťastný obrat v jeho životě -. Ostatně na tom nezáleží, co píše. Noro, jsme zachráněni. Ted' už si nikdo na tebe nemůže troufat. Ach, Noro, Noro -; ale nejdřív pryč s celou tou ohavnou záležitostí. Dovol – (Pohlédne na dlužní úpis) Ne; nechci to vidět; at' to pro mne všechno zůstane pouhým snem. (roztrhá úpis a oba dopisy, útržky hodí do kamen a dívá se, jak hoří) Tak jsme to už sprovodili se světa. Psal tam, žes od Štědrého večera – Ó, jistě to pro tebe byly strašlivé tři dny, vid', Noro?!“ (s. 122)

Vypadá to tedy, že všechno nebezpečí je zažehnáno a Torvald se chová, jako by se nic nestalo, jakoby Noře před pár chvílemi neřekl všechny ty strašlivé věci. Očekává, že bude všechno zase v pořádku a vztah mezi ním a jeho manželkou bude pokračovat tam, kde přestal. Torvald Noře odpouští.

Nora však zažije jakési prozření. Uvědomí si absurdnost celého svého dosavadního života a od Torvalda odchází, opouští také své děti.

„Nora: ... Když s tebe spadl strach – ne z toho, co hrozilo mně, ale z toho, co mohlo potkat tebe – když tedy tohle nebezpečí minulo, choval ses, jako by se nebylo nic stalo. Hned jsem zas byla skřivánkem, panenkou, kterou jsi teď chtěl nosit na rukou dvojnásob opatrně, protože byla tak slabá a křehká. (Vstane) A právě v tom okamžiku, Torvalde, jsem poznala, že jsem tu po celých osm let žila pod jednou střechou s cizím mužem a že jsem s ním měla tři děti – Ó, nesmím na to ani pomyslit! Nejraději bych se propadla.“ (s. 133)

4.2 Nora

Nora Helmerová je manželkou advokáta Torvlada Helmera a ženou z lepší společnosti. Hned na začátku prvního dějství na čtenáře působí jako šťastná a bezstarostná žena, která si užívá života a peněz, které je její manžel schopný opatřit. Číší z ní však i jakási lehkomyšlnost a velká touha po přepychu. Dialogy o penězích se prolínají celým příběhem, peníze zde hrají velice důležitou roli. Nora si je jistá city jejího manžela k ní, a proto se neostýchá ho žádat o cokoli – především tedy o již zmíněné peníze. Ten se jí ale snaží v její lehkomyšlnosti umravňovat a nazývá ji až marnotratnou.

„(rychle) Mohl bys mi dát peníze, Torvalde. Jen tolik, co bys mohl postrádat. Já si za to později třeba něco koupím.

Helmer: Ale Nora –

Nora: Ano, Torvalde, miláčku, prosím tě, dej mi peníze. Zabalím si je do zlatého papíru a pověsím na stromeček. Nebylo by to rozkošné?

Helmer: Jak se říká takovým ptáčků, co hned všechno utratí?

Nora: Já vím, marnotratníci. ...“ (s. 11)

Na první pohled se čtenáři může zdát, že Nora nejde o nic jiného, než o peníze, které by mohla rozhazovat. Jak však příběh postupuje, můžeme si toto její chování odůvodnit i jinak a změnit tak náš názor ohledně její rozmazlenosti a marnotratnosti.

Nořina konverzace o penězích nepřestává ani po příjezdu Kristiny Lindové, bývalé spolužačky. Kristina neměla lehký život, provdala se bez lásky, aby zaopatřila své bratry a nemocnou matku, která teď zemřela a Kristina nemá ani peníze, ani nikoho, pro koho by žila. Z jejího chování můžeme vydedukovat, že je ve svém životě opravdu nešťastná. O to víc nás překvapí chování Nory, která se neostýchá Kristině vylíčit všechny detaily svého šťastného života, chlubí se, jak moc je šťastná a spokojená a na svou deprimovanou přítelkyni nebere pražádné ohledy:

„Nora: Ano, ohromné štěstí. Protože advokátské povolání je jinak velmi nejisté, zvláště když se chce zabývat jen čistými a slušnými záležitostmi. A to byl vždycky Torvaldův cíl. V tom s vámi taky úplně souhlasím. Jak se na to teď ale těšíme. Hned na Nový rok nastoupí v bance a dostane velký plat a k tomu ještě mnoho na procentech. Od nynějška budeme žít

docela jinak než dosud – docela podle svého. Ach Kristino, jak je mi lehké a jak jsem šťastná! Je to přece jen báječné mít hromadu peněz, a žádné starosti, nemyslíš?“ (s. 18)

Žalostná životní situace Kristiny Noru nechává bez pohnutí. Jediné, na co dokáže myslet a o čem dokáže mluvit, jsou peníze a život v přepychu. Navíc teď, když bylo jejímu manželovi nabídnuto místo ředitele v bance, Nora se těší na nadcházející život a všechno vidí růžově.

Aby však Nora dokázala své přítelkyni, která toho už v životě hodně zkusila, že ani ona vždycky nebyla tak bezstarostná a šťastná, začne jí vyprávět příběh o tom, jak byl Torvald těžce nemocný. Doktor tehdy navrhoval cestu na jih, aby se tam zotavil. Neměli na to však peníze, a tak si Nora vypůjčila od cizího člověka bez manželova vědomí. Začne své vyprávění s takovou pýchou, protože se cítí podceňovaná a říká, že si o ní všichni myslí, že se k ničemu pořádnému v životě nehodí. Ona svůj čin však nazývá záchranou manželova života a chlubí se s ním Kristině, která je šokovaná tím, že Nora něco takového udělala za manželovými zády. Z pohledu Kristiny byl tento čin naprosto v rozporu s dobrou morálkou a toto také z jejich dialogu jasně vyznívá. Zamyslí-li se však čtenář nad touto situací důkladněji, uvidí, že tento Nořin čin byl vlastně činem vsutku odvážným, činem pro blaho druhého, blízkého člověka, který byl na pokraji smrti. Jak se však dozvíme později, všichni její skutek brali spíš jako podvod, zradu, něco nemyslitelného, čeho se může dopustit jen jakýsi vyvrhel společnosti. V tomto bych také viděla jedno z Nořiných největších neštěstí – prokázala odvahu vyřešit situaci, když už nebylo jiného východiska, a setkala se za to pouze s opovržením a nepochopením. Mluví o tom velice pyšně, někdo by si mohl myslet, že až namyšleně, ale můžeme to odůvodnit tím, že to je její velké tajemství, hrdinský čin, který v životě, který je jinak dost stereotypní, vykonala, její veliká chloubka:

„Lindová: A nikdy mu to neřekneš?“

Nora: (přemýšlivě, ale se slabým úsměvem) Snad – možná, že někdy později; - za mnoho let, až už nebudu tak hezká jako teď. Nesměj se tomu. Myslím, až už Torvaldovi nebude na mě tolik záležet; až už mu nebude působit radost, když mu něco zatančím, když si vymyslím nějaký převlek nebo když deklamuji. Pro tu dobu bude docela dobře mít něco v záloze. – (Odmlčí se) Ale to je všechno nesmysl, hloupost! Taková doba nikdy nenastane. – A co tedy říkáš, Kristino, tomu mému velkému tajemství? Snad se přece jen k něčemu hodím, ne? ...“ (s. 27 – 28)

Z této ukázky je zřejmé, že Nora touží po uznání za to, co pro svého manžela tehdy udělala. Je to její tajemství, které nikomu nikdy nesvěřila, až teď Kristině, a můžeme říct, že je za tuto možnost ráda. Konečně si má s kým popovídat. Proto je také od ní velmi pěkné, že se za Kristinu přimlouvá u svého manžela, aby ji zaměstnal a pomohl jí tak dostat se z nepříznivé finanční situace.

Při příchodu Krogstada na scénu jsme svědky Nořiny změny v chování. Začne být velice nervózní, což čtenáři napoví, že něco není v pořádku. Později už o něm ale nepadne zmínka. Nastává také situace s bonbony, které má Nora, bůh ví proč, zakázáno jíst. Když se doktor Rank zeptá, zalže, že jsou Kristininy. Proč lhát kvůli takové malichernosti? Proč Nora nemůže sladkosti? Mohli bychom to nazvat jako takovou malou rebelii proti Torvaldovi, který se jí snaží kontrolovat a usměrňovat. V otázce peněz je to oprávněné, v otázce sladkostí je to minimálně zvláštní.

Další věcí, které se čtenář na Noře všimne, je její láska k jejím třem dětem. Stará se o ně především chůva, ale když je s nimi Nora, chová se k nim velice hezky, jako pravá milující matka. Zajímá se, jaký měly den, co dělaly, co se jim přihodilo:

„Nora: Jak jste svěží a veselé. A jaké červené tvářičky jste si přinesly. Jako jablíčka a růže. (Mezitím děti, jedno přes druhé, k ní hovoří) Dobře jste se pobavily? To mám radost. Ach, tys vozil na saních Emu s Bobem? Oba najednou? – Podívejme se. Tys mi ale chlapík, Ivare. Dej mi ji na chvíli, Anno-Marie. Tu mou sladkou panenku. ...“ (s. 38 – 39)

Když potom dojde na Krogstadovo vydírání kvůli dlužnímu úpisu, s pýchou mu oznamuje, že to byla ona, kdo se postaral o přijetí Kristiny do Akciové banky. Je to další čin, na který se zdá být patřičně pyšná. Mluví o svém vlivu, který ale vzápětí popírá, když po ní Krogstad chce přímluvu u manžela:

„Nora: Ale, pane Krogstade, já přece nemám žádný vliv.“

Krogstad: Ne? Zdálo se mi, že jsem právě slyšel z vašich úst –

Nora: Asi jste mi špatně rozuměl. Já! Jak vás mohlo napadnout, že já mám na manžela takový vliv?“ (s. 42 – 43)

Ráda o sobě smýšlí jako o vlivné ženě, která je schopná ledasčeho, najednou však obrací. Když zjistí, jaké nebezpečí jí kvůli Krogstadovi hrozí, začne se strachovat a být úzkostlivá. Co však můžeme označit za pozoruhodné je její odvaha přiznat se, že otcův

podpis zfalšovala. Svůj čin začne znovu omlouvat, ale Krogstad oponuje, že zákon je zákon a kdyby promluvil, stanula by za svůj podvod před soudem. Nora ale na zákony nedbá. Následující ukázka nám přiblíží Nořin osobní rozpor mezi zákony společenskými a jejími vlastními zákony, podle jejího přesvědčení:

„Nora: Tomu nevěřím. Nikdy! Že by dcera neměla právo ušetřit svého starého, na smrt nemocného otce starostí a strachu? A žena že by neměla právo zachránit život svému muži? Neznám zákony tak přesně, ale jsem přesvědčena, e takové věci jsou dovoleny. Někde to tam musí být. A vy o tom ani nevíte, vy, advokát? To jste asi špatný právník, pane Krogstade.“ (s. 49)

Je přesvědčená o tom, že jednala oprávněně a správně. Později o tom ale začne pochybovat a zamýšlí se nad tím, co by se mohlo stát, kdyby Krogstad opravdu promluvil. Přimlouvá se tedy za Krogstada ze všech sil u manžela, aby zažehkala tu nadcházející katastrofu. Strach a nervozita stoupá. Ten však o tom nechce ani slyšet. A když odsoudí Krogstada za jeho minulé nečestné činy, jakoby je nevědomky srovnal s tím, co provedla Nora. Ta si jeho slova vezme k srdci a začne přemýšlet nad tím, jestli tím, co udělala, neotrávila jejich domov, nezkazila děti, nezničila všechno, co šlo. Vede proto rozhovor s chůvou, které naznačuje, že by mohl přijít den, kdy by zůstala jediným člověkem, který by se mohl postarat o její děti. Nemůže se zbavit těch strašných myšlenek a strachu z nadcházejících událostí.

Zajímavý je krátký rozhovor Nory s Torvaldem o kostýmu na blížící se maškarní ples, který pro Noru vymyslel:

„Helmer: To jsem ale měl nápad, co?

Nora: Báječný nápad! Ale ode mne je to taky hezké, že ti chci vyhovět, ne?

Helmer: (vezme ji za bradu) Hezké – že chceš vyhovět svému muži? No, no, jdi, ty blázínku, já vím, žes to tak nemyslila. Ale nebudu tě rušit; jistě si ho musíš vyzkoušet.“ (s. 65)

Na této ukázce je jasně vidět, jak Torvald Noru bere. Nepřijde mu ani na mysl, že by mohla mít svoji vlastní vůli a zvolit si kostým podle svého. Je to pro něj samozřejmost, že vyhoví jeho přáním. V této situaci šlo sice o kostým, ale můžeme to zobecnit a zamyslet se nad tím, jakou roli vlastně Nora v manželství hraje. Když vezmeme v úvahu původní název knihy, není o čem diskutovat. Ona ale nevypadá na to, že by jí toto jednání vadilo

nebo že by se chystala s tím něco udělat, například promluvit si s manželem. Vystačí si s tím, co má, dělá manželovi radost různými maličkostmi – zpívání, tanec, a on si to užívá, dopřává Noře přepych a luxus, ale ve skutečnosti ji nebere jako rovnocennou partnerku, ale jako svoji loutku, která stejně nakonec vždycky udělá to, co si on přeje. Ostatně stejným způsobem se k ní pravděpodobně choval v minulosti i její otec, a tak Nora nezná nic jiného, nebrání se, žije život takový, jaký je, respektuje manžela a všechna jeho přání.

Situace se začíná vyhrocovat v okamžiku, kdy se do domu vrací Krogstad a nepřestává naléhat na Noru. Ta se mu snaží vysvětlit, že udělala všechno, co bylo v jejích silách, ale že si Torvald nedal říct. Když se Nora dozví, že výpověď je už na cestě ke Krogstadovi, začíná si uvědomovat, že to nemůže dobře dopadnout, snaží se ještě z posledních sil přesvědčit manžela, ale marně. Přidává se ještě Rankovo vyznání lásky k ní, které Nora nečekala a vlastně je to to poslední, co v její momentální situaci potřebovala. Pohrává si s myšlenkou odejít z domu, dokonce zde najdeme náznaky sebevraždy. V momentě, kdy Krogstad hodí kompromitující dopis do Torvaldovy schránky, všechno se zdá ztraceno. Nora panikaří a přemýšlí, co se teď asi stane:

„Nora: Je ve schránce. (Bojácně se plíží ke dveřím do předsíně) Tady je. – Torvalde, Torvalde – teď jsme nadobro ztraceni!“ (s. 87)

Celá rozrušená a jakoby smyslů zbavená se svěří Kristině, která se nabídne, že s Krogstadem promluví. Nora v tom ale nevidí žádný smysl, protože onen dopis už je v manželově schránce. Nora se teda ze všech sil snaží získat manželovu pozornost a odvést ho od myšlenky jít si přečíst poštu. Zatím se jí to daří, ale je zajímavé, že Torvaldovi její nervózní chování není podezřelé. Nora organizuje hostinu se šampaňským a cukrovím, jen pro ten večer. Může to na nás zapůsobit jako jakýsi motiv „poslední večeře“, po které všechno skončí a nic už nebude jako předtím. Nora chce onu tragédii co nejvíce oddálit. Pro čtenáře může být zářející, že po hodně dlouhou dobu nepadne ani zmínka o jejích dětech. Těší se na maskarní bál, pořádá večeři, jako jakési rozloučení se svým dosavadním životem, ale na to, že má tři děti, o které může přijít, řeč nepřijde. Jaký je tedy Nořin opravdový vztah k dětem? Ze začátku působila jako milující matka, teď se ale chová, jakoby její děti vůbec neexistovaly.

Když všechno díky dopisu vychází najevo, přesvědčuje Nora manžela, že všechno udělala jen z lásky k němu, ten to ale považuje za ubohou výmluvu. Uráží ji, nazývá ji zločincem, lhářkou a podvodnicí, zakazuje jí stýkat se s dětmi. Nora na něho jen mlčky

hledí a nevěří svým uším. Začíná procítat, pomalu a nevyhnutelně si uvědomuje, s kým to celých osm let žila. Když je nebezpečí zažehnáno a Krogstad posílá dlužní úpis Noře, Helmer samozřejmě obrací a chová se, jakoby se předtím nic nestalo. Opět očekává, že Nora se zachová stejně a bude pokračovat v jejich společném životě, jako doposud. Ona tak ale neučiní. Zde opět ukazuje svoji odvahu, které předcházelo ono prozření, uvědomění si absurdnosti celého jejího dosavadního života. Helmer jí milostivě odpouští, ale ona je pevně rozhodnutá ho opustit, dojde jí, že ho už nemiluje. Uvědomí si, že člověka, se kterým má tři děti a kterého považovala za svého manžela, zajímala jen jeho dobrá pověst, jeho pracovní místo, jeho život. Fakt, že jeho manželka mohla kvůli celé situaci stanout před soudem, ho absolutně nezajímal. Až když zjistil, že on a jeho pověst jsou zachráněny, byl ochoten vzít Noru zpátky. Ta s ním však začala účtovat:

„Nora: Ano, Torvalde, je to tak. Dokud jsem byla doma u tatínka, svěřoval se mi se vším a já jsem jeho názory prostě přejímala. A když jsem někdy byla jiného mínění, tajila jsem to; věděla jsem, že by mu to bylo nevhod. Říkal, že jsem jeho panenka, a hrál si se mnou, jako jsem si já hrávala se svými panenkami. Potom jsem se dostala k tobě –

Helmer: Jak to mluvíš o našem manželství -?

Nora: (odhodlaně) Chci říci, že potom jsem přešla z tatínkových rukou do tvých. Tys všechno zařizoval podle svého vkusu a já jsem přejala zase vkus tvůj; nebo jsem se aspoň tak tvářila; to už ani docela určitě nevím – snad se to prolínalo; jednou tak, podruhé tak. A když se teď ohlížím nazpátek, připadá mi, že jsem tu žila jako žebrák – z ruky do úst. Můj život, to byla komedie, kterou jsem hrála pro tebe, Torvalde...“ (s. 126 – 127)

V porovnání s jejím chováním ze začátku knihy je toto velice příjemná změna. Nora si uvědomí, že v podstatě celý její život byla ovládána jinými lidmi, především otcem a manželem. Jediná věc, na kterou byla ve svém životě pyšná, se nakonec obrátila proti ní a nikdo neobětoval ani chvilku zamyslet se nad tím, že to, co udělala, bylo z lásky a z nutnosti. Argumentuje, že vlastně nikdy nebyla šťastná, ale jenom veselá, snažila se mu ve všem vyhovět, což byl vlastně důsledek Torvaldové manipulace Norou. Torvald je šokovaný, pořád si nechce připustit, že by od něho jeho manželka odešla, opustila také děti.

Nora cítí potřebu najít sama sebe, uvědomit si, kdo vlastně je a co od života očekává a to by s Torvaldem po boku nebylo možné. Nezajímá ji, že jí to manžel zakazuje, ani to, co tomu řeknou lidé. Cítí jakousi povinnost sama k sobě a tu hodlá naplnit. Čtenář může být potěšen tím, co se z Nory nakonec stalo, k čemu se odhodlala, protože ze začátku příběhu to vypadalo opačně. Jediný problém by obecnstvo mohlo vidět v tom, že bez mrknutí oka opustí své tři děti. Argumentuje tím, že ona sama potřebuje nejdříve vychovat a že tedy není kompetentní k tomu vychovávat někoho jiného.

Nora od manžela odchází. Odchází bez ničeho, jen se svou nově nabytou odvahou a touhou zásadně změnit svůj život. Už nechce být dál panenkou v rukách někoho jiného, chce žít svobodně, svobodně se rozhodovat a zjistit, co vlastně od života čeká. Její přeměna je pozoruhodná. V životě je to většinou tak, že každý potřebuje impuls k tomu, aby některé věci změnil. Pro Noru to bylo poznání, že její manžel postavil sebe a svou pověst před ni, i když si myslela, jak moc ji miluje. Ona z lásky k němu dala svoji budoucnost a pověst všanc. Proč to i on neudělal pro ni?

5 Divoká kachna

5.1 Děj

Divoká kachna je drama o pěti dějstvích, z nichž první dějství se odehrává u bohatého továrníka Werla a zbývající čtyři dějství se odehrávají u jednoho z hlavních hrdinů – fotografa Hjalmara Ekdala. Dalšími důležitými postavami dramatu jsou Gina Ekdalová, Hjalmarova manželka, a jejich čtrnáctiletá dcera Hedvika. Neopomenutelný je také Gregers Werle, továrníkův syn a zároveň starý přítel Ekdalových, který si později pronajme pokoj u nich v domě. Další významnou postavou je starý Ekdal, Hjalmarův otec, který s nimi žije.

Na začátku knihy se dozvídáme, že Hjalmarův otec a továrník Werle byli kdysi společníky i přáteli, ale kvůli nezákonným obchodům, které spolu prováděli, se jejich vztahy nadobro zpřetrhaly. Všechna vina a obvinění tenkrát padla na starého Ekdala, který se rázem stal vyvrhelem společnosti, zatímco Werle vyvázl bez poskvrny, založil továrnu a nebývale zbohatl. Pomáhal bývalému příteli tím, že ho zaměstnával přepisováním dokumentů a jeho synovi finančně vypomohl stát se fotografem a také zosnoval sňatek mezi Hjalmarem a bývalou pomocnicí u Werlů, Ginou, která podle klepů měla udržovat s továrníkem jakýsi poměr. Ekdalovi ale i tak žijí poměrně bídě a jejich životní situace není příznivá.

Na scénu přichází továrníkův syn Gregers, který se svým otcem už delší dobu nemá nejlepší vztahy. Klade mu za vinu smrt jeho matky, ke které se pravděpodobně Werle nechoval nejlépe. Dozvídá se o jeho roli dobrodince k Hjalmarovi a navíc získává podezření, že Hjalmarova čtrnáctiletá dcera Hedvika je ve skutečnosti továrníkovou dcerou – má problémy se zrakem, hrozí jí oslepnutí a tentýž problém řeší i Gregersův otec. Gregers, znechucený tou přetvářkou a lží, se rozhodne všechno svému příteli vypovědět a přimět ho tak, aby začal nový život založený na pravdě.

Hjalmarova Gregersova výpověď samozřejmě rozčílí, Hedviku, která je na něm tolik závislá a tolik ho miluje, nechce ani vidět, vinu svaluje na Ginu a chystá se od rodiny odejít. Hedvika nechápe, co otci udělala a je z celé situace více než nešťastná. Gregers jí poradí, aby jako důkaz svojí lásky k otci obětovala to jediné, co jí dělá radost – divokou kachnu, kterou její dědeček chová na půdě.

Zoufalá dívenka se rozhodne tak učinit, protože už neví, jak jinak by znovu získala lásku svého milovaného otce. Stane se však neštěstí a Hjalmar, Gina, Gregers a starý Ekdal najdou Hedviku na půdě zastřelenou. V tom si Hjalmar uvědomí, co se vlastně odehrálo, oplakává smrt svojí milované dcery a lituje toho, že už jí nestihnul říct, jak moc pro něho znamenala a jak moc ji miloval.

5.2 Gina

Gina Ekdalová je manželkou Hjalmara Ekdala a matkou jejich dcery Hedviky. Dříve pracovala jako služebná v domě továrníka Werleho a starala se o jeho těžce nemocnou manželku. Později se dovídáme, že kvůli klepům o jejím poměru s továrníkem ze služby odešla a přestěhovala se k její matce. Od začátku jejího vystupování v příběhu ji čtenář může vnímat jako slušnou a milou ženu, která je zároveň milující matkou a manželkou. Zřejmý je její vřelý vztah k dceři, se kterou vede mnohdy velice důvěrné rozhovory, které působí velice dospěle, i když Hedvice je pouhých 14 let. Působí spíš jako kamarádka, z jejich hovorů je cítit naprostá důvěra, kterou jedna k druhé chovají.

Fakt, že Ginin vztah s dcerou je opravdu velice vřelý, je čtenáři na první pohled zřejmý. Řeší s ní dokonce otázku peněz a finanční situace rodiny. Poznáváme tedy, že peněz nazbyt určitě nemají a Gina je šetrivý typ, třeba na rozdíl od Nory. Její starost o peníze poznáváme z následující ukázky:

„Gina: Nevíš, kolik jsme to dnes platily za máslo?“

Hedvika: Korunu pětasedesát.

Gina: Máš pravdu. (Píše.) To je hrůza, co se u nás spotřebuje másla. A pak to bylo ještě za salám a sýr – to máme – (píše) – a ještě za šunku – hm – (Sčítá.) No, to bude asi všechno –

Hedvika: A taky ještě pivo.

Gina: Ano, pravda. (Píše.) Je to hrůza peněz; ale musí to být. ...“ (s. 37 – 38)

Ginina starostlivost se projevuje nejen ve vztahu k dceři, ale také ve vztahu k jejímu tchánovi, kterému projevuje neobyčejnou obětavost a ochotu. Její vztah s manželem se zdá taktéž bezproblémový. Chová se jako milující manželka a o svého manžela jeví zájem. Později se dovídáme, že vlastně vede manželův ateliér, stará se o objednávky i o dokumentaci. Z jednoho dialogu může čtenář vycítit, že Hjalmar dává Gině částečně za vinu jejich nepříznivou finanční situaci:

„Hjalmar: ...A nové objednávky, jsou?“

Gina: Bohužel ne; na zítřek, jak víš, tu nemám nic jiného, než ty dva portréty.

Hjalmar: A nic víc? Tak, tak, když se člověk nestará, to pak –

Gina: Ale co mám ještě dělat? Myslím, že na oznámení do novin vydávám dost.

Hjalmar: Do novin, do novin! Tady vidíš, co to pomůže. A na pokoj se tu nebyl také nikdo podívat?

Gina: Ne, ještě ne.

*Hjalmar: To se přece dalo čekat. Když se člověk nepříčiní – Musíš se víc snažit, Gino! ...“
(s. 44)*

Je zřejmé, že Gina se stará o domácnost, o dceru, která je navíc vážně nemocná se zrakem, o ateliér, o zákazníky, o dědečka i manžela, kterému se to ale pořád zdá málo. Gina tuto nepřímou kritiku snáší velice dobře, nechce rozpoutat hádku, bere ohled na Hedviku, která je všemu přítomná. Snaží se situaci zklidnit, čemuž napomůže také Hedvika, která mění téma hovoru.

Jakési podezření čtenář získá v momentě, kdy se Gina snaží rozmluvit manželovi, aby pronajal volný pokoj Gregersovi. Pravděpodobně už tuší, že by pro ni mladý Werle mohl představovat nebezpečí. Přesvědčit manžela se jí ale nepodaří. Zůstává tak otázkou, zda Gregers svěří Hjalmarovi tajemství, které se dozvěděl od svého otce. Jak děj pokračuje, vše vyjde na povrch. Gina se Hjalmarovi přiznává. Nezdá se však, že by své minulosti bůh ví jak litovala. Když se jí manžel zeptá, či dcerou je Hedvika:

„Hjalmar: Chci vědět, zdali – tvé dítě má právo žít pod mou střechou.

Gina: (vzpřímí se, s planoucíma očima) A na to se ptáš ty?

Hjalmar: Jen jedno chci od tebe vědět: patří Hedvika mně – nebo - ? No!

Gina: (dívá se na něho s chladným vzdorem) Nevím. ...“ (s. 94)

Všechno ale nasvědčuje tomu, že Hedvika by opravdu mohla být dcerou továrníka Werleho. Argumentuje, že už na minulost skoro zapoměla, že se k ní nechce vracet a že byla v manželství s Hjalmarem šťastná. Zdá se, že nechce pochopit manželovo rozhořčení nad celou situací. Po celou dobu, až po tragickou smrt Hedviky, Gina zachovává naprostý klid, jedná s rozvahou, zdá se, že je s celou situací smířená. Je dokonce ochotná manželovi pomoci s balením věcí, nehádá se a celou situaci bere takovou, jaká je.

Kdo je tedy Gina Ekdalová? Pohled na ni je individuální. Někdo na ni může pohlížet jako na oběť, která v minulosti udělala chybu, které lituje a nepřiznala se proto, že nechtěla zničit rodinu a vztah, který s manželem měla. Někdo jiný ji však může brát jako lhářku, která svým chováním zavinila celou tragédii. Je smrtí Hedviky vinen Hjalmar, kvůli tomu, jak se k ní zachoval, nebo je nutné vinu hledat ještě dál, v minulosti? Je samozřejmé, že Hjalmarovo chování k Hedvice bylo nepřijatelné, můžeme však polemizovat nad tím, zda primární vina nepadá na Ginu, jejíž dávné tajemství mohlo způsobit Hedvičinu smrt. Musím také podotknout, že se nezdá, že by Ginu Hedvičina smrt až tak zasáhla. Na čtenáře její reakce působí opět smířeně a klidně. Je na každém čtenáři či divákovi, jaký postoj ke Gině zaujme.

5.3 Hedvika

Čtrnáctiletá Hedvika je dcerou Hjalmara a Giny. Z jejího vystupování na začátku knihy usuzujeme, že je to velice milá, slušná a hodná dívka, která miluje svoje rodiče z celého srdce. Jak už bylo zmíněno výše, její vztah s Ginou je opravdu pozoruhodný, spíše kamarádský. Může nás také překvapit, jakým stylem Hedvika mluví – svým vystupováním může vzbudit pochybnosti o svém dětském věku. Vyjadřuje se velmi sofistikovaně, uvědoměle a je znát, že je na svůj věk neobyčejně chytrá a inteligentní. Na druhé straně ale čtenář v některých situacích poznává, že je to přece jen křehká čtrnáctiletá dívka, které nadměrně záleží na rodině, pro kterou by, jak jsme se později dozvěděli, udělala všechno na světě.

Zmiňme se také o jejím vztahu k otci, který je minimálně tak vřelý, jako její vztah k matce, ne-li víc. Z následující ukázky také poznáváme, že i Hjalmar chová ke své dceři velice hluboké city.

„Hedvika: (jde k němu) Neměla bych ti přinést flétnu tatínku?..

Hedvika: Tatínku, neměla bych ti přinést láhev piva? ...

Hedvika: (radostně a se slzami v očích) Ty můj milý tatínku.

Hjalmar: ... Víte přece, jak vás mám rád.

Hedvika: (objímá ho) A my zase tebe, tatínku! Hrozně moc. ...“ (s. 44 – 45)

Důležitou informací o Hedvice je její špatný zdravotní stav. Je všeobecně známo, že její oči přestávají sloužit tak, jak by měly a je dost možné, že Hedvika postupem času nadobro oslepne. Rodiče se snaží ji hlídat, aby si oči tolik nenamáhala. Hedvičino stanovisko k její nemoci se z dialogů nedozvídáme. Je však hlavním vodítkem k tomu, že by mohla být dcera továrníka, který má stejný problém – pomalu ztrácí zrak.

Zajímavý je také Hedvičín vztah k divoké kachně, kterou dědeček chová na půdě. Prohlašuje, že kachna je její. Z jejího dialogu s Gregersem se dozvídáme, že kachnu vnímá skoro jako opuštěného člověka, který nemá nikoho kolem sebe na rozdíl od králíků a slepic, které žijí ve skupině. Tento rozhovor je opět jedním z těch, kdy čtenář znovu zapochybuje o tom, že Hedvice je pouhých 14 let.

Když se jí do rukou dostane dopis od továrníka, ve kterém se píše, že jí bude až do smrti vyplácet určitou částku měsíčně, bezděčně se raduje, aniž by jí docházelo, co se vlastně děje. Tento moment je velice zásadním, protože jestli do teď někdo pochyboval, že je Hedvika továrníkova dcera, teď jsou všechny jeho pochybnosti vyvráceny.

Jen těžko chápeme Hjalmarovo chování, kterým způsobí Hedvice neuvěřitelné utrpení. Teď více než kdy dřív poznáváme, jak moc svého otce miluje. Nechápe, co se kolem ní děje a nemůže se smířit s tím, že její otec ji už nechce vidět a chce od ní odejít. Bezbranné, nevinné dítě, které se ničím neprovinilo, musí prožívat taková muka. Co může být horšího, než když rodič odmítá dítě?

„Hedvika: (sedne si a utírá si oči) Teď mi povězte, co tohle má znamenat. Proč mě tatínek už nechce znát?

Gregers: Na to se nemůžete ptát, dokud nebudete velká a dospělá.

Hedvika: (lapajíc dech) Ale já se přece nemohu pořád tak hrozně trápit a čekat, až budu velká a dospělá. – Však já vím dobře, co to je. – Nejsem asi tatínkovo pravé dítě.

Gregers: (zneklidněn) A jak by to bylo možné?

Hedvika: No, maminka mě třeba našla. A teď se to tatínek asi dověděl; už jsem o něčem podobném četla –

Gregers: No, a i kdyby –

Hedvika: Ano, také se mi zdá, že by mě i pak mohl mít stejně rád. A skoro i víc. Divokou kachnu nám přece také poslali darem, a já ji stejně mám tolik ráda. ...“ (s. 95 – 96)

Bezmocnost, nevinnost a naivitu Hedviky poznáváme z této krátké ukázky. Dovolila bych si tvrdit, že každý čtenář s ní musí sympatizovat, ne-li ji litovat. Jak už jsem zmínila výše, je to opravdu jen nevinné hodné dítě, které teď pyká za chyby svých rodičů a ani vlastně pořádně neví, co se stalo. Podobně jako se Nořiny děti, které opustila bez mrknutí oka, najednou ocitly bez matky, Hedvika najednou přichází o otce, kterého tolik miluje.

Její zoufalou situaci se snaží vyřešit Gregers, který jí radí, aby svou lásku k otci dokázala tím, že se zbaví toho, co má na světě nejvíc ráda – divoké kachny. Hedvika je velice rozrušená a nechápe, co na ní Gregers žádá. Je však čím dál zoufalejší, a tak se rozhodne poslechnout jeho rady a zbavit se divoké kachny.

„(Na půdě se ozve výstřel z pistole)

Gregers: (vykřikne) Hjalmar!

Hjalmar: Vida, už taky začal lovit.

Gina: (vejde) Mně se zdá, Ekdale, že tam dědeček na půdě práská dneska sám.

Hjalmar: Podívám se tam –

Gregers: (živě, dojat) Počkej! Viš, co to bylo?

Hjalmar: Ovšemže vím.

Gregers: Nic nevíš. Ale já vím. To byl důkaz!

Hjalmar: Jaký důkaz?

Gregers: Byla to dětská oběť. Hedvika přiměla tvého otce, aby zastřelil divokou kachnu.

Hjalmar: Divokou kachnu?

Gina: ne, považte –

Hjalmar: A nač to?

Gregers: Chtěla ti obětovat z toho, co měla nejradši, to nejlepší; protože si myslela, že pak ji zas budeš mít rád. ...“ (s. 111)

Hedvika umírá. Umírá z lásky ke svému otci. Stala se obětí dávných chyb své matky a otcova odmítavého chování, které ji dovedlo až do největšího zoufalství. Znovu opakují, že byla pouhou nevinnou bytostí, která za nic nemohla a skončila tragicky. Je na místě hledat viníka? Dávné chyby a lži její matky? Gregers, který se z nějakého důvodu pletl do věcí, které vůbec nebyly jeho starostí? Nebo Hjalmar, který se ke své dceři, malému dítěti, zachoval tak nepěkně? To už je na každém čtenáři.

6 Srovnání hrdinek a vlastní zhodnocení

Je bez pochyby, že všechny hrdinky, kterými se tato diplomová práce zabývá, jsou velice výraznými postavami Ibsenových knih a plní v nich významnou funkci. Tři z šesti popisovaných hrdinek jsou přímo hlavními postavami knih, zatímco zbývající tři jsou postavami vedlejšími. To ale neznamená, že na jejich rolích v daném příběhu nemůžeme najít spoustu zajímavých rysů.

Jak jsme již zmínili v jedné z prvních kapitol, v Ibsenově životě ženy zaujímaly již od dětství velice významné postavení. V ženě viděl zástupkyni citového života, který je muži, založenému spíše rozumově, cizí. Většina jeho mužských hrdinů trpí, protože projevíli značné nepochopení citového života jejich žen, který jim ukazoval cestu ke štěstí. Ibsen tak bojoval proti společenským předsudkům, které viděly ženu jako matku, hlavní postavu rodinného života, jejíž individuální vývoj stál v ústraní. Ibsen, jako jeden z mála autorů, vytvořil ve svém díle ženské hrdinky tak propracované, že některé z nich se staly dokonce typy – například Heda nebo Nora

Můžeme o nich říct, že každá z nich řešila nějaký osobní problém, který ovlivňoval jejich současný život. Ať už šlo o nudu, touhu po změně, nezákonné machinace nebo lež. Když se zaměříme na první popisovanou hrdinku – Hedu Gablerovou, zjistíme, že byla v životě nespokojená a moc dobře si to uvědomovala na rozdíl od Nory, která žila v iluzi, že je všechno v pořádku a potřebovala zásadní podnět k tomu, aby si uvědomila, že je to úplně jinak. Něco z těchto dvou hrdinek si vzala Ellida, hlavní postava Paní z námoří, která věděla od začátku, že je v životě nespokojená, ale zároveň po onom zásadním podnětu, který dostala, se v něm rozhodla setrvat s vírou, že se všechno změní. Do tohoto vzorce nespokojených hrdinek nám zapadá také Boletta, která byla se svým životem natolik nespokojená, že nakonec svolila k sňatku s vlastně cizím mužem jen proto, aby se podívala do světa.

Jakou roli ve vzorci nespokojených hrdinek tedy hrají poslední popisované hrdinky Gina s Hedvikou? Nezdají se nespokojené se svým životem tak, jako hrdinky předchozí. Gina, i přes svou minulost, žije docela normální rodinný život. O své minulosti nemluví, stejně tak jako Heda, která zažila také věci, které ovlivnily její současný život. Hedvika se jeví jako šťastné dítě, které má milující rodiče a bezstarostný život. Ke komu ji tedy můžeme přirovnat? Co třeba k Noře, která pro blízkého člověka byla schopna riskovat všechno? Hedvičina nesmírná láska k otci ji dovedla až do krajnosti. Byla odhodlaná a

schopná riskovat všechno pro milovaného člověka. Od Nory se však liší tím, že za svůj čin zaplatila cenu nejvyšší.

Dočkala se tedy některá hrdinka těchto Ibsenových dramát šťastného konce? Ano, jedna. Pouze jedna z šesti popisovaných. Ellida jako jediná nakonec našla to, co hledala, splnilo se jí to, po čem toužila – možnost svobodného rozhodnutí. Snad ještě Bolettin konec můžeme označit za šťastný i přesto, že se svou výhrou musela učinit i jistou obět' v podobě přijetí Arnholma za manžela. Ostatní hrdinky tolik štěstí neměly. Dvě skončily dokonce tragicky.

Dalším společným znakem těchto hrdinek je odvaha. Začneme u Hedy, která prokázala neobyčejnou odvahu svým finálním činem, který byl důsledkem představy neuspokojivé budoucnosti, která ji měla čekat. Představme si, jak se asi musela cítit, jak bezvýchodná se jí její situace zdála, když se odvážila sáhnout si na život. Nora, která si žila na oko bezstarostný život, se na konci knihy rozhodne učinit zásadní krok. Ona bezstarostná hýčkaná a vždy opečovávaná hrdinka, která byla zvyklá na určitý standard, se chystá k odchodu od rodiny, sama, bez pomoci, na vlastní pěst. Nemá plán, nemá prostředky, ví jen, že musí se svým životem něco udělat. Ellida se zase odváží setrvat v životě, který jí přišel tak nesnesitelný. Věří, že se všechno změní. Boleta se odváží odejít do světa, což by nebylo tak nepochopitelné. Důležitější je fakt, že má odvahu přistoupit na Arnholmovu nabídku k sňatku. Mladá nevinná dívka bez zkušeností se chystá vzít si staršího muže a odejít s ním bůh ví kam. V tomto činu můžeme také vidět notnou dávku odvahy. Dle mého názoru je Gina jedinou hrdinkou, která čtenáře neoslňuje svými odvážnými činy. Je spíše konzervativní, smířená, snad i spokojená a bere svůj život takový, jaký je. Naproti tomu její dcera Hedvika prokáže, stejně jako Heda, odvahu největšího kalibru. Zkusme se zamyslet nad tím, co se asi honilo v hlavě čtrnáctiletého dítěte, když se rozhodlo skoncovat se životem. Odvahu prokázala, už když se chystala zbavit se divoké kachny – věci, na které jí tolik záleželo. Navíc se rozhodla udělat něco, aniž by věděla, proč to vlastně musí udělat. Její odvaha vyvrcholila v momentě, kdy zemřela. Odvaha je, dle mého názoru, jednou z nejdůležitějších vlastností hrdinek, které jsem popisovala.

Důležitým faktorem, který je nutné vzít v úvahu, byli také muži okolo našich hrdinek. Působili na ně různými způsoby, nutili je dělat různé věci a chovat se tak, jak by se možná samy radši nechovaly. Můžeme polemizovat o tom, jestli by naše hrdinky bez nich dopadly jinak, než dopadly. Myslím si, že minimálně Hedvika by byla pořád naživu.

Za jediného pozitivního mužského hrdinu bych označila Ellidina manžela, který se nemálo přičinil o to, že jejich příběh měl šťastný konec. Hedin manžel se staral v podstatě jen o sebe, o svou kariéru a unikalo mu všechno podstatné, co se kolem něj dělo. A když nastala zásadní situace, zachoval se jako zbabělec. Nořin manžel si s ní hrál jako s panenkou, která je jeho majetkem, nebral ji jako plnohodnotnou partnerku a Ginin manžel svým impulsivním chováním způsobil rodinnou tragédii tak velkou, že si to málokdo z nás dovede představit. Z tohoto můžeme usuzovat, že Ibsenovi mužští hrdinové jsou mnohdy zodpovědní za chování a jednání jejich žen. Můžeme si klást zajímavou otázku, jestli i v dnešní době to funguje podobně. Chování jednoho člověka totiž mnohdy závisí na tom, jak se ostatní lidé chovají k němu a nezáleží na tom, v jakém století zrovna žijeme. Zvláště v partnerském vztahu se i dnes často stává, že jeden reaguje na chování a činy druhého, ať už je to žena nebo muž. Proto bych Ibsenovy knihy a některé problémy v nich řešené označila za aktuální, což je u knih také velice důležité.

Všechny tyto hrdinky jsou něčím zajímavé. Některé víc, některé – například Gina – méně. U všech ale můžeme najít výrazné vlastnosti, které každou hrdinku dělají výjimečnou. Kdybych měla vybrat jednu, která mě zaujala nejvíce, byla by to pravděpodobně Nora, protože její konečné uvědomění a prozření na mě zapůsobilo nejvíce. Jediné, co mě trochu zaskočilo, je klid, s jakým odejde od svých dětí. I v tomto se její postava liší od těch ostatních. Čtenář s ní může sympatizovat, ale zároveň ho toto její jednání může pobouřit. Její příběh mě osobně zaujal nejvíce. Heda Gablerová se mi shodou okolností četla nejlépe ze všech knížek. Líbilo se mi, že v této knize nebylo mnoho postav, tudíž jsem se v ní dobře orientovala. Na rozdíl od Paní z námoří, jejímuž čtení jsem musela věnovat více času a pozornosti. Divoká kachna se mi naopak četla asi nejhůře ze všech. Snad proto, že – jak už sem jednou zmínila – popisované ženské hrdinky nebyly hlavními postavami knihy, jako tomu bylo u knih předchozích. Nedostávaly tolik prostoru, na scéně se více objevovali muži – hlavně Ginin manžel Hjlamar, jehož popis by byl bez debat mnohem jednodušší, než popis Giny s Hedvikou, stejně tak jako motivy knihy. Nejde však o to, která kniha se jak četla, nýbrž o fakt, že na všech ženských hrdinkách, které jsme zde zmínili, Ibsen ukazuje různé vlastnosti, stejně tak jako obraz tehdejší společnosti, která je

nutila konat nějakým způsobem. Každá z nich se se svým údělem vypořádala po svém. Jak už bylo zmíněno, některé skončily opravdu tragicky.

Shrnout bych to chtěla následovně. Ke všem přečteným knihám chovám velice pozitivní vztah a jsem ráda, že jsem se dostala k jejich přečtení. Heddu Gablerovou a Noru jsem znala z dřívějšíka, zatímco Paní z námoří a Divoká kachna byly pro mě novinkou a zároveň výzvou, protože jejich čtení a pochopení pro mě nebylo tak jednoduché, jako u dvou předchozích. Postava Ellidy se v mnohém jevila rozporuplná a musela jsem hodně přemýšlet nad jejím chováním. Také musím říci, že všechny ženy pro mě byly opravdovými hrdinkami – snad jen Gina s Bolettou se nepatrně lišily, protože jejich role nebyly tak významné, jako role ostatních hrdinek. Svoje místo v této práci však nepochybně mají. Jsou to ony, které všechny tato dramata udělaly tak zajímavými a populárními, i když samozřejmě v Ibsenových knihách najdeme i některé výrazné mužské postavy.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývala výraznými ženskými hrdinkami dramát Henrika Ibsena. Jejím cílem byl popis těchto hrdinek a jejich následné srovnání. Tento cíl se po pečlivém prostudování knih podařilo naplnit.

První část mé práce jsem věnovala autorovi, jeho životu a dílu. Nechybí také krátká kapitola o evropském divadle a jeho situaci v průběhu 19. století.

Další části práce jsem věnovala jednotlivým knihám a jejím hrdinkám. Šlo o Ibsenova nejznámější dramata – *Heda Gablerová*, *Nora*, *Paní z námoří* a *Divoká kachna*. V kapitole věnované *Paní z námoří* a *Divoké kachně* jsem představila hrdinky dvě. Krátký popis děje předcházel samotnému rozboru vybrané hrdinky doplněném ukázkami z knihy, které čtenáři přibližovaly samotnou hrdinku, její chování, jednání a motivy.

Poslední část mé diplomové práce jsem věnovala srovnání jednotlivých hrdinek. Snažila jsem se je porovnat mezi sebou, najít mezi nimi rozdíly, ale také společné znaky, což se po pečlivé úvaze podařilo. V kapitole je obsažen také vlastní názor na daná díla a jejich hrdinky a popis vlastních pocitů.

Problémy, s kterými jsem se při psaní práce potýkala, se týkaly pouze některých knih – konkrétněji počtu postav a dialogů v nich - proto bylo nutné si některé pasáže prostudovat více než jednou. S jistými obtížemi jsem se také setkala při samotném srovnávání, kdy jsem zjistila, že některé rozebírané hrdinky lze jen těžko srovnávat. Většina jich měla něco společného, nějakou výraznou vlastnost či část životního příběhu, některé však byly zajímavé jiným způsobem, a proto jejich zařazení do vzorce všech hrdinek vyžadovalo hlubší přemýšlení. Musím ale říci, že převládaly ty, jejichž srovnání a identifikování shod a rozdílů nebylo až tak náročné.

Nejzajímavější knihou ze všech použitých je pro mě *Nora*, což ale neznamená, že bych i ostatní knihy nedoporučila všem čtenářům. Ibsenova dramata jsou přehledná, dobře se čtou, nenajdeme zde žádné zbytečné postavy ani zbytečné dialogy, které by odváděly naši pozornost od toho, co je opravdu důležité.

Co je ale nutností, je čtení mezi řádky. Ibsen naznačuje, natukává a mnoho věcí nenapíše narovinu. Tuto věc bych chtěla vyzdvihnout, protože nutí čtenáře při čtení přemýšlet a domýšlet si různé věci, zapojit fantazii.

Moje doporučení tedy putuje ke všem čtenářům, kteří dávají přednost promyšlenějším příběhům s ženskými hrdinkami, jejichž chování a činy nás donutí hlouběji se zamyslet, můžeme s nimi sympatizovat či je odsoudit. To už ale záleží na interpretaci každého z nás.

Použité zdroje

Literatura

- BLAHNÍK, V. K. *Světové dějiny divadla*. Praha: Nakladatelské družstvo Máje, rok, 622 s.
- BROCKET, O. G. *Dějiny divadla*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, 887 s.
- HARTLOVÁ, D & ČERNÍK, Z. *Slovník severských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004.
- IBSEN, H. *Heda Gablerová*. Praha: DILIA, 1977, 114 s.
- IBSEN, H. *Divoká kachna* In *Hry IV*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959, s 19 – 115.
- IBSEN, H. *Paní z námoří* In *Hry IV*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959, s 195 – 283.
- IBSEN, H. *Nora*. Praha: Orbis, 1956, 143 s.
- KEJZLAR, R. *Henrik Ibsen*. Praha: Orbis, 1956, 84 s.
- KOLEKTIV. *Slovník spisovatelů: Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko, Island, Nizozemí, Belgie*. Praha: Odeon, 1967, s 147 – 175.
- PALLAS, G. *Henrik Ibsen: Život, dílo, ukázky z něho, bibliografie a literatura*. Praha: Jan Svátek, 1922.
- PALLAS, G. *Henrik Ibsen: Studie životopisná a kritická*. Praha: Sfinx, 1927, 120 s.
- PALLAS, G. *Hvězdy severu. Kapitoly z kulturních dějin severských*. Havlíčkův Brod: J. Chvojka, 1948, s 33 – 38.
- RAK, J. *Doslov* In IBSEN, H. *Nora*. Praha: Orbis, 1956, 143 s.
- SPURNÁ, H. *Dějiny světového divadla 2: Od baroka po realismus*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2013, s 54 – 56.

STEHLÍKOVÁ, K *Norský klasik na cestách. Evropská zastavení Henrika Ibsena. Dějiny a současnost*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006, roč. 2006, č. 11, s. 21-24.
ISSN 0418-5129.

ŠEVČÍKOVÁ, H *Henrik Ibsen: Malá bibliografie k 150. narození autora*. Olomouc: Okresní knihovna Olomouc, 1978.

Elektronické

A Doll's House [online]. SparkNotes.com Dostupné z WWW:

<<http://www.sparknotes.com/lit/dollhouse/summary.html>>

Heda Gabler [online]. SparkNotes.com Dostupné z WWW:

<<http://www.sparknotes.com/lit/heddagabler/>>

Henrik Ibsen, Heda Gablerová [online]. Severskelisty.cz Dostupné z WWW:

<<http://www.severskelisty.cz/kultura/kult0135.php>>

SULEIMAN, Azher *Henrik Ibsen: The Father of Modern Drama* [online]. 2010. ISBN 9781105529184. Dostupné z WWW: <

<https://archive.org/details/HenrikIbsenTheFatherOfModernDrama>>

Paní z námoří [online]. Cesky-jazyk.cz Dostupné z WWW: < <http://www.cesky-jazyk.cz/ctenarsky-denik/henrik-ibsen/pani-z-namori.html>>

Wild Duck [online]. SparkNotes.com Dostupné z WWW:

<<http://www.sparknotes.com/drama/wildduck/>>

Anotace

Jméno a příjmení:	Petra Pařízková
Katedra:	Českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jaroslav Vala, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Ženské hrdinky v díle Henrika Ibsena
Název v angličtině:	Female characters in Henrik Ibsen's work
Anotace práce:	Předmětem práce je popis jednotlivých ženských hrdinek vybraných knih od Henrika Ibsena. Práce se zaměřuje na seznámení s autorem, krátký popis děje dané knihy a rozbor jednotlivých postav. Důležitou kapitolou je jejich srovnání.
Klíčová slova:	Henrik Ibsen, žena, Heda Gablerová, Ellida, Boletta, Nora, Gina, Hedvika
Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with the characteristic of the female characters from chosen Henrik Ibsen's books. The first part focuses on the author and the other parts focus on the books themselves. It deals with a description of the plot in brief and the characteristic of chosen female characters. The important part of this thesis deals with the comparison of these women.
Klíčová slova v angličtině:	Henrik Ibsen, woman, Heda Gabler, Ellida, Nora, Gina, Hedvika
Přílohy vázané v práci:	—
Rozsah práce	67 s.
Jazyk práce:	Český